

Sedat ÖZEL

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik
Danışmanlık Yüksek Lisans Programı

Haziran
2013

T.C
FATİH ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

LİSE ÖĞRENCİLERİ ARASINDA SİBER ZORBALIK, SİBER
MAĞDURİYET, DEPRESYON VE BENLİK SAYGISI İLİŞKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Osman Tolga ARICAK

Hazırlayan
Sedat ÖZEL

Haziran 2013

T.C
FATİH ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**LİSE ÖĞRENCİLERİ ARASINDA SİBER ZORBALIK, SİBER
MAĞDURİYET, DEPRESYON VE BENLİK SAYGISI İLİŞKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Osman Tolga ARICAK

Hazırlayan
Sedat ÖZEL

Haziran 2013

ONAYLAMA SAYFASI

Enstitüsü : **Sosyal Bilimler**
Anabilim Dalı : **Eğitim Bilimleri**
Yüksek Lisans Programı : **Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık**
Tez Konusu : **Lise öğrencileri Arasında Siber Zorbalık,
Siber Mağduriyet, Depresyon ve Benlik
Saygısı İlişkisi.**

Tez Danışmanı : **Doç. Dr. Osman Tolga ARICAK**
Tez Tarihi : **Haziran 2013**

Bu tezin şekil ve içerik açısından Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Yazım Klavuzunda belirtilen kurallara uygun formatta yazıldığını onaylıyorum.

Prof. Dr. Adnan KULAKSIZOğLU
Anabilim Dalı Başkanı

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans Programı 51181108 numaralı öğrencisi Sedat ÖZEL tarafından hazırlanan bu tezin Yüksek Lisans Tezinde bulunması gereken yeterliliğe, kapsama ve niteliğe sahip olduğunu onaylıyorum.

Doç. Dr. Osman Tolga ARICAK
Tez Danışmanı

Tez Sınavı Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Adnan KULAKSIZOğLU

Doç. Dr. Osman Tolga ARICAK

Yrd. Doç. Dr. Şenay PEDÜK

Bu tezin Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Yazım Klavuzunda belirtilen kurallara uygun formatta yazıldığını onaylıyorum.

Doç. Dr. Mehmet KARAKUYU

Müdür

Sevgili Eşim'e...

ÖNSÖZ

Bu çalışma, lise öğrencileri arasında siber zorbalık, siber mağduriyet, depresyon ve benlik saygısı ilişkisini incelemektedir.

Bu zorlu aşamayı rehberliğiyle kolaylaştıran, sorgulayan tavrı ile öğrenme sürecimi destekleyen, takdir edici yaklaşımı ile motivasyon sağlayan, gerek kişiliğiyle gerekse akademik birikimiyle yaşamımda bana her zaman örnek olacak, değerli tez danışmanım Doç. Dr. Osman Tolga ARICAK'a sabrı, anlayışı ve rehberliği için teşekkür ederim.

Anketler için optik form tasarımında, verilerin analizinde yardımlarını esirgemeyen değerli arkadaşlarım Aziz GÜLCANOĞLU ve Ahmet ÖZBAY'a teşekkür ederim.

Sedat ÖZEL

Haziran 2013

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ÖZET.....	xi
ABSTRACT	xiii
BİRİNCİ BÖLÜM: GİRİŞ	1
1.1 Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Alt Problemler.....	5
1.3. Araştırmanın Önemi.....	6
1.4. Sayıtlılar.....	6
1.5. Sınırlılıklar.....	6
1.6. Tanımlar.....	7
İKİNCİ BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR..8	
2.1 Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Nedir?.....	8
2. 2. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetin Nedenleri.....	15
2. 3. Siber Zorbalığın ve Siber Mağduriyetin Yaygınlığı.....	17
2. 4. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetin Görülme Biçimleri.....	18
2. 5. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Araçları.....	21
2. 6. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetin Neden Olduğu Durumlar.....	26
2. 7. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet ve Benlik Saygısı İlişkisi.....	28

2. 8. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet ve Depresyon İlişkisi.....	30
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YÖNTEM.....	34
3.1. Araştırmanın Modeli.....	34
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	34
3.3. Veri Toplama Araçları.....	35
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	35
3.3.2. Siber Zorbalık Ölçeği.....	35
3.3.3. Siber Mağduriyet Ölçeği.....	36
3.3.4. Beck Depresyon Ölçeği.....	36
3.3.5. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği.....	37
3.4. Verilerin Toplama Süreci.....	37
3.5. Verilerin Analizi.....	38
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: BULGULAR.....	39
4.1. Öğrencilerin Bilgisayar, Cep Telefonu, İnternet Kullanımı ve Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular.....	39
4.2. Öğrencilerin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Davranışlarına İlişkin Çıkarımsal Bulgular.....	48
BEŞİNCİ BÖLÜM: TARTIŞMA VE YORUM	58
ALTINCI BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER	65
6.1. Sonuç.....	65
6.2. Öneriler.....	66
KAYNAKÇA.....	69
EKLER.....	82

EK-I.....	83
EK-II.....	85
EK-II.....	87
EK-IV.....	89
EK-V.....	92
EK-VI.....	93
EK-VII.....	94

TABLolar LİSTESİ

Tablo 4.1. Öğrencilerin Anne ve Babalarının Eğitim Durumları Dağılımları	43
Tablo 4.2. Öğrencilerin Kardeş Sayıları Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri	44
Tablo 4.3. Öğrencilerin Kardeş Sırası Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri	45
Tablo 4.4. Öğrencilerin Algılanan Gelir Durumu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	45
Tablo 4.5. Öğrencilerin Evlerinde Kaç Adet Bilgisayar Olduğu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	46
Tablo 4.6. Sadece Öğrencinin Kullandığı Bilgisayar Var mı? Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	46
Tablo 4.7. Öğrencinin Kullandığı Bilgisayar Kaç Yıldır Var? Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	47
Tablo 4.8. E-mail Adresiniz Adınızı İçeriyor mu? Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	48
Tablo 4.9. İnternetin En Çok Hangi Amaçlar İçin Kullandıldığı Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	48
Tablo 4.10. Günlük İnternet Kullanım Süresi Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	49
Tablo 4.11. Günlük İnternette Bağlanmadan Bilgisayar Kullanım Süresi Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	50

Tablo 4.12. Kendinize Ait Telefon Var mı? Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri	50
Tablo 4.13. Kaç Yıldır Cep Telefonunuz var? Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	51
Tablo 4.14. Cinsiyete Göre Siber Zorbalık Puanları Farkı İçin Yapılan İlişkisiz Örneklem t-Testi.....	52
Tablo 4.15. Cinsiyete Göre Siber Mağduriyet Puanları Farkı için Yapılan İlişkisiz Örneklem t-Testi.....	52
Tablo 4.16. Yaş Düzeylerine Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Puanları Farkı İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi	53
Tablo 4.17 Yaş Düzeylerine Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Puanları Ortalaması, Standart Sapması ve Standart Hatası.....	54
Tablo 4.18. Kaç Yıldır Cep Telefonunuz var? Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	55
Tablo 4.19. Okul Türüne Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Puanları Farkı İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi	56
Tablo 4.20 Okul Türüne Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Puanları Ortalaması, Standart Sapması ve Standart Hatası	57
Tablo 4.21. Siber Mağ. İçin Okul Türüne Göre Fark İçin Yapılan Scheffe Çoklu Karşılaştırma Testi	58
Tablo 4.22. Siber Zorbalık Puanların Açıklayan Değişkenler İçin Hiyerarşik Regresyon Analizi	59
Tablo 4.23. Siber Mağduriyet Puanlarını Açıklayan Değişkenler İçin Hiyerarşik Regresyon Analizi.....	61

Üniversite	:	Fatih Üniversitesi
Enstitüsü	:	Sosyal Bilimler
Anabilim Dalı	:	Eğitim Bilimleri
Programı	:	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans Programı
Tez Danışmanı	:	Doç. Dr. Osman Tolga ARICAK
Tez Tarihi	:	Haziran 2013

ÖZET

LİSE ÖĞRENCİLERİ ARASINDA SİBER ZORBALIK, SİBER MAĞDURİYET, DEPRESYON VE BENLİK SAYGISI İLİŞKİSİ

Sedat ÖZEL

Bu araştırmada, lise öğrencileri arasında görülen siber zorbalığın ve siber mağduriyetin, depresyon ve benlik saygısıyla olan ilişkisi, ilişkisel tarama yöntemiyle incelenmiştir.

Araştırma İstanbul İli, Fatih İlçesinde bulunan 15 lisede dokuz, 10, 11 ve 12'nci sınıflarda okuyan öğrencilerle gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemini 623'ü (% 47.1) kız, 701'i (% 52.9) erkek olmak üzere toplam 1324 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilerin yaşları 13 ile 19 arasında değişmekte olup, yaş ortalaması 15.71'dir (SS=1.21).

Araştırmada Kişisel Bilgi Formu, Siber Zorbalık Ölçeği, Siber Mağduriyet Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği kullanılmıştır. Değişkenlerin türüne ve parametrik testlerin uygulanma koşullarına bağlı olarak, bağımsız örneklem t-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA), ANOVA sonrası çoklu karşılaştırmalar için Scheffe testi, ANOVA'nın uygulanamadığı durumlarda Kruskal Wallis testi ve Regresyon analizi kullanılmıştır.

Siber zorbalık ve siber mağduriyetin yaygınlığı incelendiğinde, araştırmaya katılan erkek öğrencilerin % 30'unun, kız öğrencilerin ise % 27'sinin siber zorbalık yaptığı görülmektedir. Erkek öğrencilerin, kız öğrencilerden daha fazla siber zorbalık yapmasına karşın siber mağduriyet açısından kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir fark görülmemektedir. Cinsiyet türlerine göre siber mağdur olma oranı kız öğrencilerde % 26.50 erkek öğrencilerde % 26.52 olarak bulunmuştur.

İnternet kullanım süresi, depresyon düzeyi ve benlik saygısının, siber zorbalığı ve siber mağduriyeti yordayıp yordamadığı incelendiğinde, depresyon, benlik saygısı ve internet kullanım sürelerindeki artışın, siber zorbalıktaki pozitif yöndeki artışı açıkladığı görülmüştür. Bununla birlikte depresyon ve internet kullanım süresindeki artışın yanı sıra benlik saygısı puanındaki azalma, siber mağduriyetteki artışı anlamlı düzeyde açıklamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Depresyon, Benlik Saygısı, Ergenler.

University : **Fatih University**
Institute : **Institute of Social Sciences**
Department : **Educational Sciences**
Program : **Guidance and Psychological Counseling**
MA Program
Supervisor : **Assoc. Prof. Dr. Osman Tolga ARICAK**
Degree Awarded and Date : **June 2013**

ABSTRACT

RELATIONSHIP AMONG CYBER-BULLYING, CEYBERVIKTIMIZATION, DEPRESSION AND SELF-ESTEEM IN HIGH SCHOOL STUDENTS

Sedat ÖZEL

In this research, the relationship between depression, self-esteem, cyber bullying and cyber victimization in high school students was investigated by correlational method.

The research has been conducted on 9., 10.,11. and 12th grade high school students in Fatih province in İstanbul. The sample of the research consists of 623 (47.1 %) female and 701 (52.9 %) male students in total 1324 students. The average age of the students is 15.71 (SD=1.21).

In order to collect data, Personal Information Form, Cyber Bullying Scale, Cyber Victimization Scale, Beck Depression Scale and Rosenberg Self-Esteem Scale have been used. To analyze data, independent samples t- test, one way analysis of variance (ANOVA) were used according to variable types and parametric/non-parametric status. According to ANOVA results, for multiple comparisons Scheffe tests was used. In cases where ANOVA was not used, Kruskal Wallis test and Regression Analysis were used.

In cyber bullying and cyber victimization analysis, it is found that 30 % of the male participants and 27 % of the female participants in the research committed cyber bullying. Although male students commit cyber bullying more than female students, no significant difference between male and female students has been found. The rate of male and female students' being cyber victim has been found as 26.5 %.

In the analysis whether internet use time, depression level and self esteem level predict cyber bullying and cyber victimization, it has been obviously seen that increase in depression, self esteem and internet use time explain positive increase in cyber bullying. On the other hand, decrease in the level of self esteem and increase in depression and internet use time significantly explain the increase in cyber victimization.

Key Words: Cyber Bullying, Cyber Victimization, Depression, Self Esteem, Adolescents.

BİRİNCİ BÖLÜM: GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, amaçları, önemi, sayıtlıları, sınırlılıkları ve tanımları yer almaktadır.

1.1 Problem Durumu

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte bilişim ve elektronik iletişim teknolojileri hızlı bir gelişim göstermiştir. Avrupa ve Amerika'daki iletişim teknolojilerindeki gelişmelere paralel olarak ülkemizde de ciddi gelişmeler kaydedilmiştir. İnternet World Stats'ın verilerine göre, 2000 yılında Türkiye'de iki milyon internet kullanıcısı varken, 2012 yılında internet kullanıcı sayısı büyük bir artış göstererek otuz altı milyonu aşmıştır. Nüfusun % 46.3'ü internet kullandığı tespit edilmiş ve bu durum Türkiye'yi, tüm ülkeler içinde, internet kullanıcı sıralamasında 15. sıraya yükseltmiştir (internetworldstats, 29.09.2012). Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2012 Nisan ayında yaptığı, "hane halkı bilişim teknolojilerini kullanım araştırması" da benzer sonuçları ortaya koymuştur. Araştırma sonuçlarına göre Türkiye genelindeki hanelerin % 47.2'sinin evden internete erişim imkânına sahip olduğu görülmüştür (www.tuik.gov.tr, 29.09.2012). İnternet kullanımının gelişmesiyle birlikte, iletişim teknolojilerinden biri olan cep telefonu veya akıllı cep telefonu kullanımı da çok hızlı bir gelişim göstermiştir. Ulaştırma Bakanlığı'nın verilerine göre 2004 yılında 5.7 milyar adet olan SMS gönderimi, 2010 yılında 148 milyara; 20.3 milyar dakika olan mobil telefon konuşma süresi, 121.9 milyara ulaşmıştır (www.ubak.gov.tr, 29.09.2012). Bu gelişimde cep telefonlarının daha uygun fiyatlarla tüketiciye sunulması sonucu, herkesin bu cihazlara ulaşma imkânına sahip olmasının da ciddi bir etkisi olmuştur.

Mobil iletişim teknolojilerindeki bu hızlı gelişim yaşamı kolaylaştıracak olanaklar sunduğu gibi, beraberinde bazı olumsuzluklar da getirmiştir. Olumsuzlukların başında bilgisayar ya da bilgisayarın sunduğu olanaklara bağımlılık gelmektedir. Bağımlılık her durumda bireyi pasifize eden bir durumdur. Bağımlılık

nedeniyle bilgisayar karşısından ayrılamayan bireyler, eşleri veya anne-babalarıyla aynı evde yaşamalarına rağmen bir süre sonra aynı evde yaşayan yabancılara dönüşmektedirler. Bazen ise ilişkilerin bozulmasıyla sınırlı kalmayıp daha ciddi sorunlara yol açabilmektedir. Örneğin Güney Kore’de 05.03.2010 tarihinde oyun bağımlısı olan bir çift, üç aylık bebeklerini evde tek başına bırakarak, bir internet kafede yaklaşık on iki saat sanal ebeveynlik oyunu oynayarak bebeklerinin ölümüne neden olmuşlardır. Yapılan otopside bebeğin yetersiz beslenme nedeniyle öldüğü anlaşılınca, anne ve baba tutuklanarak cezaevine gönderilmiştir (<http://www.internethaber.com>, 03.10.2012). İnternetin yanlış ve ölçsüz kullanımından doğan bu gibi örneklerin sayısını arttırmak mümkündür. Örneklerin her geçen gün artması, konunun güncelliğini ve önemini gözler önüne sermektedir.

Elektronik iletişim teknolojilerinin kullanımı yetişkinlerle sınırlı kalmayıp, ergenlerin hatta çocukların yoğun ilgisini çekmektedir. Lise öğrencileri elektronik iletişim teknolojilerindeki bu gelişmeleri yakından takip ederek, yetişkinlerden daha fazla bu teknolojilerden yararlanmaktadırlar. Erdur-Baker ve Kavşut (2007) tarafından yapılan bir çalışmada, lise öğrencilerinin yaklaşık % 80’inin internette zaman harcadığı ve cep telefonu ile konuşarak veya mesajlaşarak iletişim kurduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum lise öğrencileri arasında, internet ve telefon kullanımının yaygınlığını gözler önüne sermektedir. Öğrenciler interneti aileleriyle iletişim kurmak, ödevlerini yapmak, eğlenmek, film izlemek, müzik dinlemek, online oyunlar oynamak, dosya paylaşımı yapmak, yeni arkadaşlıklar kurmak ve var olan arkadaşlıklarını devam ettirmek için kullanmaktadır (Arıcak ve diğerleri, 2008; Barlett ve Gentile, 2012; Smith ve diğerleri, 2008; Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011). İnternetin tüm bu faydaları, bilgisayar (masa üstü, laptop, notebook ve netbook), cep telefonu veya akıllı cep telefonu ve dokunmatik ekranlı tablet bilgisayarlar gibi internet üzerinden iletişim kurulmasını sağlayan elektronik cihazları, yaşamlarının ayrılmaz bir parçası haline getirmiştir.

Lise öğrencilerinin var olan ergenlik sorunlarının bir kısmı, çağa ayak uydurarak sanal ortamda da varlığını göstermektedir. Ergenlik döneminde ergen, evden uzaklaşarak arkadaş çevresine yönelir. Hayatının büyük kısmını dolduran anne ve babadan uzaklaşmak, hayatında boşluk oluşturmakta ve bu boşluğu doldurmak

amacıyla yeni arkadaşlıklar kurmaktadır (Bakırcıoğlu, 2010). İnternetin yaygınlaşmasıyla ergen, hayatındaki bu boşluğu doldurmak için sadece okul ortamıyla ve mahallesiyle sınırlı kalmayıp başka okullardan, şehirlerden hatta ülkelerden arkadaşlar edinebilmektedir. Arkadaş sayısını hızla artıran sanal ortam, siber zorbalık ve mağduriyet sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Gerçek yaşamda arkadaşlarını okul ortamından seçerken zorbalıkla mücadele etmesi gereken öğrenci (ergen), arkadaş seçimini sanal ortama kaydırduğında zorbalığın yeni yüzü olan siber zorbalıkla mücadele etmek zorunda kalmaktadır.

Siber zorbalık birçok araştırmacı tarafından çeşitli şekillerde tanımlana gelmiştir. En genel tanımıyla siber zorbalığı, “bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarının tümü” (Arıcak, 2011:10) şeklinde tanımlamak mümkündür. Bu tür davranışları yapanlara *siber zorba*, bu davranışlara maruz kalan kişilere ise *siber mağdur* denmektedir. Hem zorba davranışlarda bulunan hem de zorba davranışlara maruz kalan kişilere de *zorba-mağdur* denilmektedir. Bununla birlikte zorba veya mağdur olmayan ama tanıklık yapanlarda vardır ki, bunlara da *tanık* denir (Patchin ve Hinduja, 2006).

Arıcak'a (2011: 10) göre “iki çeşit siber zorbalık bulunmaktadır: ilki olayın daha çok teknik yönünü içeren elektronik zorbalık (electronic bullying), diğeri ise olayın daha çok psikolojik yönünü içeren elektronik iletişim (e-iletişim) zorbalığıdır (e-communication bullying).” Bu davranışlar, baskın olmaya çalışmak, eğlenmek, dalga geçmek, intikam almak, zarar vermek, komik duruma düşürmek gibi nedenlerle yapılabilmektedir. Bu doğrultuda izinsiz video, fotoğraf çekimi ve paylaşımları gibi dokümanlar ve enformasyonlar kısa zamanda çok fazla kişiye ulaşabilmektedir. Arşivlenen bu görüntü ve bilgilere çok uzun zaman sonra bile ulaşmak mümkün olabileceğinden geleneksel zorbalık ile kıyaslandığında mağdurun, çok daha fazla zarar gördüğü düşünülmektedir. Örneğın Alman model Claudia Boerner'in katıldığı bir televizyon programında kendi silikonlarıyla ilgili yaptığı yorumlar, sosyal paylaşım sitelerinde alay konusu olmuş ve Boerner, eleştirilere dayanamayıp intihar ederek yaşamına son vermiştir (<http://www.ntvmsnbc.com>, 04.10.1012).

İnternet ve cep telefonu kullanımının yaygınlığına paralel olarak siber zorbalık, artarak kendini göstermektedir. Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de siber zorbalık oranı her geçen gün artmaktadır. Bu konuda 2012 yılında yapılan bir araştırma sonucuna göre Türkiye’de siber zorbalık yapma oranı % 9.42’ye, maruz kalma oranı % 11.79’a, hem siber zorba hem de siber mağdur olanların oranının % 5.31’e ulaştığı ve öğrencilerin % 26.52’sinin bir şekilde zorbalıkla karşı karşıya kaldığı görülmektedir (Serin, 2012). Başka bir çalışmada ise öğrencilerin % 18.6’sının siber zorbalık mağduru oldukları, % 11.6’sının ise zorbaca davranışlar sergilediği görülmektedir (Ayas ve Horzum, 2012).

Siber zorbalık konusunda yapılan çalışmalar, siber zorbalığın özellikle ergenler üzerinde olumsuz etkileri olduğunu ortaya çıkarmıştır. Pek çok araştırmacı, okul çağında olan bu ergenlerin akademik başarılarının düştüğünü, okula devamsızlık davranışları gösterdiklerini, duygusal olarak sinirlilik, kızgınlık ve üzüntü yaşadıklarını ortaya koymuştur. Bununla birlikte düşük benlik saygısı, depresyon ve intihar düşüncesinin de siber zorbalığın olumsuz etkileri arasında yer aldığı gösterilmiştir (Agotston, Kowalski ve Limber, 2007; Arıca, 2011; Hinduja ve Patchin, 2006; Sharma, Jindal, Bhatia, Srivastava ve Kumar, 2010; Şahin, Sarı, Özer ve Er, 2010).

Lise öğrencileri ergenlik döneminin etkisiyle kimlik bulma, içinde bulunduğu çevrenin onayını alma, toplum içinde yer edinebilme gibi durumları yetişkinlere göre daha fazla yaşamaktadır. Bunun sonucu olarak yaşam olaylarını değerlendirmede yetişkinlere kıyasla daha hassaslardır. Bu hassasiyet ile lise öğrencilerinin yetişkinlere göre depresyon konusunda daha çok sorun yaşadıkları ileri sürülmektedir (Ören ve Gençdoğan, 2007). Bu hassas dönemde öğrencilerin depresyon yaşaması, onların zorbalığa uğrama olasılığını ciddi derecede arttırmaktadır. Ybarra (2004), majör depresyon geçirenlerin, depresyon geçirmeyen ya da hafif geçirenlere göre üç kat daha fazla mağdur olduklarını belirtmiştir. Siber zorbalık ve siber mağduriyetin depresyonla ilişkisi sadece mağdur olma olasılığını arttırmakla veya zorbalık sonucunda depresyona girilmesiyle sınırlı değildir. Depresyonun şiddeti arttıkça ortaya intihar düşüncesi çıkmakta ve bunun sonucunda çok daha ciddi sorunlar yaşanabilmektedir (Özmen, Aydemir ve Bayraktar, 1997: 125).

İşte bu çalışma, siber zorbalık ve siber mağduriyet açısından önemli derecede ilişkili olduğu düşünülen depresyon ve benlik saygısının, ergenlerin hayatını önemli derecede etkilemesine rağmen bu konuda yapılan çalışmaların yeterli düzeyde olmadığı düşünülerek yapılmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Alt Problemler

Bu araştırmanın amacı, lise öğrencileri arasındaki siber zorbalık, siber mağduriyet, depresyon ve benlik saygısı ilişkisinin incelenmesidir. Araştırmada dokuz, 10, 11 ve 12. sınıf düzeylerindeki öğrenciler arasındaki siber zorbalık yaygınlığı ve bazı değişkenlerle ilişkisi ele alınmıştır. Ayrıca bu değişkenlerin, lise öğrencilerinin demografik yapılarına göre değişiklik gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu amaçlar doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır:

1. Cinsiyete göre siber zorbalık puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
2. Cinsiyete göre siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
3. Yaş gruplarına göre siber zorbalık puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
4. Yaş gruplarına göre siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
5. Okul türlerine göre siber zorbalık puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
6. Okul türlerine göre siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
7. İnternet kullanım süresi, depresyon düzeyi ve benlik saygısı, siber zorbalık puanlarını anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?
8. İnternet kullanım süresi, depresyon düzeyi ve benlik saygısı, siber mağduriyet puanlarını anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Bilgisayar günümüzün en hızlı gelişen ve yayılan elektronik araçlarından biridir. İnternetin de ortaya çıkması ve gelişmesiyle birlikte bilgisayar artık sadece bir elektronik alet değil, aynı zamanda bir iletişim aracı haline dönüşmüştür.

Bilgisayar ve internet ortaklığı pek çok konuda yaşamı kolaylaştırmaktadır. Ancak teknolojinin yaşamı kolaylaştıran bu etkisi, kusursuz ve sorunsuz değildir. Nitekim aynı teknoloji birçok olumsuzluğu da beraberinde getirmiştir. Bunların başında bu cihazların yaydığı radyasyon, internete veya bilgisayar oyunlarına bağımlılık, web sayfalarındaki kötü içerikli materyaller gibi sayısını arttırabileceğimiz birçok olumsuzluk sıralanabilir. Bu olumsuzluklar içinde çalışmamıza konu olan bir alan daha vardır ki bu alan, zorbalığın çağa uyum sağlayarak yani bu teknolojik imkânları kullanarak varlığına daha güçlü bir şekilde destel bulunduğu siber zorbalık alanıdır. Özellikle gençlerin anne-baba denetiminden uzak bir şekilde sanal ortamın sunduğu imkânları zorbalık için kullanması, beraberinde başka sorunlar doğurmuştur (Özdemir ve Akar, 2011). Depresyon ve düşük benlik saygısına sahip öğrenciler daha fazla mağdur olma riskiyle karşı karşıya kaldıkları için zorbalığın sonuçları intihar gibi daha ciddi sonuçlar doğurabilmektedir. Bu nedenle bu çalışmada, depresyon ve benlik saygısı, siber zorbalık ve siber mağduriyet ilişkisi içinde ele alınmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulguların, özellikle bu çalışmaların yeterli düzeyde olmadığı göz önünde bulundurulduğunda, bu konuda yapılacak çalışmalara kaynaklık edeceği ve bu araştırmaların geliştirilmesine katkı sunacağı düşünülmektedir. Böylelikle sorunun çözümüne yönelik alternatiflerin bulunmasına ışık tutacağı beklenmektedir.

1.4. Sayıtlılar

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin “Siber Zorbalık Ölçeği”, “Siber Mağduriyet Ölçeği”, “Beck Depresyon Ölçeği” ve “Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği” testlerine içten ve samimi bir şekilde cevap verdikleri kabul edilmiştir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışmada elde edilen veriler, “Siber Zorbalık Ölçeği”, “Siber Mağduriyet Ölçeği”, “Beck Depresyon Ölçeği” ve “Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği” testlerine verilen yanıtlarla sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Siber Zorbalık: "Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarının tümüdür" (Arıca, 2011: 10).

Siber Mağduriyet: "Bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla bir birey ya da grubun, özel ya da tüzel bir kişiliğin, teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verici davranışlara maruz kalması ve bu davranışlardan maddi ya da manevi olarak mağduriyet yaşamaması durumudur" (Arıca, Tanrıku ve Kınay, 2012: 2).

Depresyon: Üzüntü, yalnızlık ve kayıtsızlık gibi ruh halindeki değişiklikleri; arzulardan kaçma, saklanma veya yok etme gibi kendini cezalandırmayı ve gerilemeyi isteme; yeme bozukluğu, uyuyamama ve libido kaybı gibi vejetatif değişiklikleri; ajitasyon ve erteleme gibi aktivite seviyesinde meydana gelen değişimi; kendini suçlama ve kendini kınamayla oluşan negatif bir benlik kavramı oluşturma süreci olarak tanımlanır (Beck ve Alford, 2009).

Benlik saygısı: Rosenberg'e (1965: 30) göre "benlik saygısı, bireyin genel olarak kendisine yönelik olumlu ya da olumsuz tutumudur". Bireyin kendisine ilişkin değerlilik yargısıdır.

İKİNCİ BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde öncelikle siber zorbalık ve mağduriyetin ne olduğu, nedenleri, görülme biçimleri, yaygınlığı ele alınacak; daha sonra siber zorbalık ve mağduriyetin benlik saygısı ve depresyonla ilişkisi incelenecektir.

2.1 Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Nedir?

Siber zorbalık ve siber mağduriyet kavramlarının daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle ‘zorbalık’ kavramının ele alınması gerekmektedir. Zorbalığa tarihsel bir başlangıç belirlemek oldukça zordur; çünkü insan söz konusu olduğu müddetçe zorbalık kaçınılmaz görünmektedir. Bu bakımdan zorbalığın ortaya çıkışının çok eskiye dayandığı ileri sürülebilir. Zorbalığın araştırma konusu haline gelmesi ise çok eski sayılmamaktadır.

Zorbalık konusunda ilk çalışmalar Konrad Lorenz tarafından hayvan davranışlarının incelenmesi sırasında ortaya konulmuştur. Lorenz zayıf olan hayvan grubunun, daha güçlü olan tek bir hayvan karşısında birlikte hareket ettiklerini fark etmiştir. Hindilerin, yılan karşısında ve kazların, tilki karşısında gruplaşarak düşmanlarına karşı ortak hareket ettiklerini gözlemlemiştir. Bu gözlemi Lorenz’de davranışların sistemli ve organize olduğu fikrini oluşturmuştur. Lorenz gözlediği bu davranışları *mobbing* olarak tanımlamıştır. Lorenz’in yaptığı *mobbing* tanımı zorbalık kavramının ilk formu olarak kabul edilmektedir (Leymann, 1996).

Zorbalıkla ilgili ilk geniş çaplı ve sistemli çalışmaların 1980’li yıllarda Norveç’te yapıldığı ileri sürülmektedir. Bunu başlatan olay 1982 yılında Norveç’te bir gazetenin 10-14 yaşları arasında üç öğrencinin okulda uğradıkları zorbalık nedeniyle intihar ettiğini duyurması ve haberin kamuoyunda önemli bir huzursuzluk ve gerginlik meydana getirmiş olmasıdır. Bu durum karşısında sessiz kalmayan devlet yönetimi, Eğitim Bakanlığı aracılığıyla, zorbalık konusunda ülke çapında bir

çalışma başlatmıştır (Olweus, 1993). Dan Olweus'un başkanlığında yapılan bu çalışmalar, başka ülkelerin de dikkatini çekmiş ve başta İskandinav ülkeleri olmak üzere birçok ülkede zorbalık konusunda benzer çalışmalar yapılmıştır. Ülkemizde de bu konuyla ilgili çalışmalar 2000 yılların başlarından bu yana yapılmaktadır (Bkz. Dölek, 2002 ve Pişkin, 2002). İlköğretim ve lise öğrencilerinin öldürülmesi ile ilgili haberlerin basında yer alması sonucu Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2006 yılında "Okullarda Şiddetin Önlenmesi ve Şiddetle Mücadele için Yerel Ortaklıklar" adı altında bir toplantı yapılmış; şiddet ve zorbalığın ulusal bir problem olduğu belirtilmiştir. Bugün her okul şiddet ve zorbalık konusunda, "Şiddet Eylem Planları" hazırlayarak planlı ve programlı bir şekilde şiddet ve zorbalıkla mücadele etmek için çalışmaktadır (<http://www.meb.gov.tr>, 25.12.2012).

Zorbalığın herkes tarafından kabul edilmiş ortak bir tanımı yoktur. Türk Dil Kurumu'na göre zorba, gücüne güvenerek hükmü altında bulunanlara söz hakkı ve davranış özgürlüğü tanımayan kimse olarak açıklanmaktadır. Zorbalık ise, zorbaca davranışta bulunma, müstebitlik olarak açıklanmaktadır (<http://www.tdk.gov.tr>, 05.01.2013).

Olweus (1999) ise zorbalığı bir öğrencinin, bir veya birden fazla öğrenci tarafından sürekli bir biçimde olumsuz eylemlere maruz kalması olarak tanımlamaktadır. Olweus'e (1999) göre bir davranışın zorbalık olup olmadığını anlamak için aşağıda belirtilen üç özellik dikkate alınmalıdır. Bunlar:

1. Kasıtlı olarak zarar vermeyi istemek,
2. Bu kasıtlı davranışları sürekli olarak göstermek ve zamana yayarak uygulamak,
3. Zorba ile mağdur arasında güç dengesizliğinin (asimetrik bir güç ilişkisi) var olmasıdır.

Sullivan (2004) zorbalığı, birden fazla kişi tarafından, diğer kişi veya kişilere karşı zamana yayılarak yapılan; negatif ve daha çok saldırgan veya çıkarıcı davranışlar serisi olarak tanımlamaktadır. Sullivan'a göre zorbalık şu etmenleri içermektedir.

1. Zorbalık yapan kişi mağdurdan daha güçlüdür.
2. Zorbalık genellikle sistemattir ve organize edilmiştir.
3. Zorbalık bir kez yapılırsa devam etmesi muhtemeldir.

4. Zorbalık tesadüfen ortaya çıksa bile genellikle belli bir dönem boyunca devam eder.
5. Zorba, mağdurunu fiziksel, duygusal veya psikolojik olarak yaralayabilir.
6. Tüm zorba davranışlar duygusal veya psikolojik boyuta sahiptir.

Besag'e (2006: 38) göre zorbalık güçlü konumda bulunan bir veya birkaç öğrencinin, kendi çıkarları için zayıf olan öğrenci veya öğrencilere zarar verme niyetiyle tekrar tekrar uyguladıkları fiziksel, psikolojik, sözel ve sosyal saldırganlık biçimindeki davranışlarıdır.

Zorbalık, yukarıdaki tanımlardan da görülebileceği üzere, araştırmacılar tarafından birbirinden farklı şekillerde tanımlanmıştır. Her ne kadar farklı tanımlamalar ortaya çıkmış olsa da tanımlar arasında ortak noktaların varlığı gözden kaçmamaktadır. Bu ortak noktalar ise özellikle zorba ve mağdur arasındaki güç dengesizliği, kasıtlı olarak mağdura zarar verme isteği ve tekrarlanan davranışlar şeklinde kendini göstermesi olarak sıralanabilir. Zorbalığın söz konusu bu üç özelliğinin davranışlardaki farklılığı, zorbalığın tek bir tanımı yerine birden fazla tanımının olmasının nedeni olarak ileri sürülebilir. Nitekim zorbalık, davranışlarda birden fazla şekilde görülebilmektedir. Dolayısıyla zorbalığın görülme biçimlerini araştırmak, aynı zamanda zorbalığın tanımına ilişkin bilgilerimizi de genişletecektir.

Pişkin (2002), zorbalığın görülme biçimleri şöyle sıralar:

1. Dövmek,
2. Tekme ya da tokat atmak,
3. İtmek, dürtmek ve çekmek,
4. Tehdit etmek, korkutmak,
5. Dalga geçmek, alay etmek,
6. Rencide edici lakaplar takmak,
7. Mağduru veya ailesini küçük düşürücü hakaretlerde bulunmak,
8. Mağduru hakkında dedikodu çıkarmak,
9. Mağdur hakkında kötü yazılar yazmak,
10. Mağduru gruptan atmak, izole etmek, dışlamak,
11. Mağdurun eşyalarına zarar vermek,

12. Tehdit ve şantaj ile korkutup eşyasını veya parasını almak.

Pişkin (2002), zorbalığın görülme biçimlerini sıralarken bunu, genel bir gruplandırma içinde yapmış olmasa da açıkça görülmektedir ki, zorbalığın fiziksel, psikolojik, sosyal ve mağdurun mülküne yönelik gerçekleştiğine işaret etmektedir. Sullivan (2004) ise zorbalığın ortaya çıkış şeklini daha sistemli bir şekilde açıklamaktadır. Zorbalığın fiziksel, fiziksel olmayan ve mülkiyete zarar verme şeklinde ortaya çıktığını ileri sürmektedir.

Fiziksel Zorbalık: Fiziksel zorbalık, zorbalığın en açık formudur. Bir ya da birden fazla kişi, başka bir ya da birden fazla kişiye fiziksel olarak zarar verdiğinde ortaya çıkmaktadır. Vurma, itme, tırmalama, tekmeleme, tokatlama gibi fiziksel saldırı şeklinde görülmektedir.

Fiziksel Olmayan Zorbalık: Bu zorbalık türü bazen sosyal zorbalık olarak da ifade edilmektedir. Sözel olan ve sözel olmayan zorbalık olarak iki şekilde görülebilmektedir.

a. Sözel zorbalık: Adından da anlaşılacağı gibi, bu tür zorbalık sözel iletişimde ortaya çıkmaktadır. Küfür etmek, tehdit etmek, gözdağı vermek, lakap takmak, aşağılamak (mesela ırkını aşağılamak) gibi sözel yolla yapılan zarar vermeye karşılık gelir.

b. Sözel olmayan zorbalık: Sözel olmayan zorbalık iki şekilde görülmektedir. Bunlar doğrudan-sözel olmayan zorbalık ve dolaylı-sözel olmayan zorbalıktır.

Doğrudan-sözel olmayan zorbalık genellikle zorbalığa uğrayan kişinin bilgisi dışında veya istemediği halde etkilenmeyi veya yönlendirilmeyi içerir. Bu zorbalık sinsice yapılmaktadır. Bu türden sözel olmayan zorbalık zararsız gibi görülebilir; hatta zorbalık olarak düşünülmeyebilir. Ancak burada asıl amaç herhangi biri üzerinde kontrolü sağlamak ve sürdürmektir.

Dolaylı-sözel olmayan zorbalık ise genellikle fiziksel ve sözel zorbalıkla bir arada görülmektedir. Kasıtlı, sürekli ve sistematik olarak ihmal etmek, dışlamak, tecrit etmek, kötü mesajlar göndermek ya da bir öğrenciyi diğer öğrencilerin

sevmediği öğrenci haline getirmek bu tür zorbalığın görülme biçimleri arasında yer almaktadır.

Mal ve Mülke Zarar Verme: Bu zorbalık türü mağdurun sahip olduğu mal-mülk ve eşyasına zarar vererek gerçekleşen bir zorbalık türüdür. Birinin elbiselerini kesmek, kitaplarına zarar vermek, eşyalarını tahrip etmek ya da sahip olduklarını almak (gasp) şeklinde görülür. Bazen zorbalık bunlardan bir tanesi yoluyla görülebildiği gibi bazen de bunlardan bir kaçının bir arada yapılmasıyla oluşmaktadır (Sullivan 2004). Örneğin zorbalık aynı anda hem mağdurun kendisine yönelik fiziksel hem de sahip olduğu eşyalara yönelik gerçekleşebilmektedir.

Fiziksel olan, fiziksel olmayan ve mal-mülke zarar verme şeklinde görülen zorbalık, elektronik iletişim araçlarının gelişmesiyle birlikte şekil değiştirmiş; zarar verme davranışları sanal ortama taşınmıştır. Sanal ortamla birlikte zorbalık yeni bir yüze bürünmüş; bu yeni zorbalık ise ‘siber zorbalık’ (cyber bullying) olarak adlandırılmıştır.

Siber zorbalık, 2000’li yılların başından itibaren çalışılan oldukça yeni bir alandır. Bu çalışma alanını ortaya çıkaran şey, teknolojinin gelişmesi ve internetin yaygınlaşmasıyla zorbalığın teknolojik araçlar kullanarak sanal ortamda yayılmış olmasıdır. Bu nedenle bu zorbalık çeşidi sıklıkla siber zorbalık olarak ifade edilse de bazen kullanıldığı araç ismine ve durumuna göre elektronik zorbalık, e-zorbalık, sms zorbalığı, siber taciz (cyber harassment), telefon zorbalığı, dijital zorbalık, internet zorbalığı ve çevrimiçi sosyal acımasızlık (online socialcruelty) gibi farklı terimlerle ifade edilmiştir (Hinduja ve Patchin, 2009). Siber zorbalık terimini ilk kullanan kişinin ise Bill Belsey olduğu kabul edilmektedir (www.cyberbullying.ca, 26.01.2012).

Belsey’e (2005) göre siber zorbalık, “e-posta, cep telefonu, çağrı cihazlı metin (text) mesajları, anlık mesajlaşma, karalayıcı kişisel web siteleri ve karalayıcı kişisel online sorgulama web siteleri gibi iletişim ve enformasyon teknolojilerinin kullanımı yoluyla, bir kişi veya bir grup tarafından başkalarına zarar vermek amacıyla yapılan kasıtlı, tekrar eden ve saldırgan davranışlardır”.

Ybarra ve Mitchell (2004a) siber zorbalığı; başka bir kişiye karşı çevrimiçi olarak yapılan, açık ve kasıtlı saldırganlık hareketi olarak ifade etmektedir.

Campbell (2005), siber zorbalığı teknolojinin kullanıldığı bir tür zorbalık olarak tanımlamaktadır.

Li (2006), siber zorbalığı; cep telefonu, e-posta, anlık mesajlaşma, web sitesinde kişileri karalamak için anketler düzenleme gibi elektronik iletişim teknolojilerinin kullanımı yoluyla, bir kişi ya da grup tarafından başkalarına zarar vermek niyetiyle kasten, tekrar edici bir şekilde, düşmanca davranışlar göstermek olarak tanımlamaktadır.

Willard (2007), siber zorbalığı internet veya diğer elektronik iletişim araçlarını kullanarak diğer insanlara karşı sosyal saldırganlık yapmak ya da zararlı mesajlar göndermek olarak tanımlamaktadır.

Shariff (2008), siber zorbalığı, kitle iletişim araçları aracılığıyla yani web siteleri, çevrimiçi mesajlaşma, web günlükleri (bloglar), sohbet odaları (chat), cep telefonları ve e-posta gibi araçlarla diğer bireyleri tehdit etmek, küçük düşürmek veya cinsel içerikli resim ve mesaj göndermek olarak tanımlamaktadır.

Hinduja ve Patchin (2009), siber zorbalığı bilgisayar, cep telefonları ve diğer elektronik araçların kullanımı yoluyla başkalarına tekrar edici ve kasıtlı bir şekilde zarar vermek olarak tanımlamaktadır.

Arıçak (2011: 10), siber zorbalığı genel olarak, *“bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarının tümü”* şeklinde tanımlamaktadır.

Siber zorbalıkla ilgili yapılan söz konusu tanımlar göz önünde bulundurulduğunda, tıpkı zorbalık gibi, siber zorbalığın da evrensel olarak kabul edilen ortak bir tanımının olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte siber zorbalık sanal ortamda ve teknolojik araçlarla gerçekleşmesi nedeniyle her an şekil değiştirebilmektedir. Nitekim son on yıldaki teknolojik gelişmelere paralel olarak

siber zorbalığın tanımında bazı değişikliklerin meydana geldiği görülmektedir. Daha önce siber zorbalığın Willard tarafından “*iftira, taciz ya da ayrımcılık, kişisel bilgileri yayma ve saldırganlık, kabalık ve aşağılayıcı yorumlar içeren ifadeler*” olarak tanımlandığı görülmektedir (Akt:Shariff, 2008). Bu tanıma iletişim araçlarında meydana gelen gelişmeler sonrasında e-posta, bilgi haberleşme teknolojileri, cep telefonu mesajları, web sayfaları ve daha sonra da sosyal ağ sitelerini dahil etmiş ve tanımın alanını genişletmiştir (Beale ve Hall, 2007; Hinduja ve Patchin, 2010; Patchin ve Hinduja, 2010a; Simith ve diğerleri, 2008). Özellikle teknolojinin bu hızla gelişimine devam edeceği ve yeni iletişim araçlarının insanların hayatına gireceği düşünüldüğünde siber zorbalık ve siber mağduriyet tanımlarına yönelik değişimin de devam edeceği düşünülebilir.

Araştırmalara bağlı olarak siber zorbalık tanımlarındaki farklılıklar kadar ortaklıkları da dikkat çekmektedir. Tanımlardaki ortak tespitler, tıpkı zorbalık tanımında olduğu gibi, siber zorbalığın genel bir bilgisini sunmaktadır. Bu ortak noktaları, siber zorbalığın bir zorba tarafından gerçekleştirilmesi, bir elektronik iletişim aracı vasıtasıyla yapılması, kasıtlı ve tekrar tekrar yapılması, saldırgan ve karşısındakini rahatsız edici veya zarar verici davranışları içermesi şeklinde sıralamak mümkündür. Willard (2007), bir davranışın siber zorbalık olarak kabul edilebilmesi için taşınması gereken özelliklerden tekrarlanabilirliğe farklı bir anlam yüklemiştir. Buna göre siber zorbalık içeren bir mesaj bir kere gönderilse de bu mesaj, farklı kişiler tarafından farklı zamanlarda ve yerlerde tekrar tekrar görülebilmekte ve mağdur üzerindeki etkisini çok uzun süre yitirmeden devam ettirebilmektedir. Böylece geleneksel zorbalık ve siber zorbalıkta ortak özellik olan tekrarlanan davranışlar, siber zorbalıkta yeni bir anlam kazanmaktadır.

Siber zorbalık ve geleneksel zorbalık tanımlarına bakıldığında aralarında bazı farklılıkların olduğu görülmektedir. Greene’e (2006), göre geleneksel zorbalık üç bakımdan siber zorbalıktan farklıdır. İlk olarak; siber zorbalıkta zorbalığı yapan kişinin kimliği belli olmadığı halde geleneksel zorbalıkta, zorbalığı yapan kişinin kimliği bellidir. İkinci olarak; siber zorbalık her yerde gerçekleşebilirken geleneksel zorbalık, okul sınırlarında gerçekleşmektedir. Son olarak; siber zorbalıkta zorbalıyla

mağdur arasında bir güç dengesizliği olmayabilirken geleneksel zorbalıkta, zorbalı ile mağdur arasında asimetrik bir güç dengesi söz konusu olmaktadır.

Siber zorbalıkla ilgili birçok tanım yapılmış olmasına karşın siber mağduriyetle ilgili yapılan tanımlar, nicelik bakımından sınırlıdır. Genellikle mağduriyet, siber zorbalık tanımlarında örtük bir şekilde yer almaktadır. Daha çok siber zorbalık davranışlarına maruz kalan kişiler, mağdur olarak kabul edilmiştir. Arıca, Tanrıku ve Kınay (2012: 2), siber mağduriyeti "*bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla bir birey ya da grubun, özel ya da tüzel bir kişiliğin, teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verici davranışlara maruz kalması ve bu davranışlardan maddi ya da manevi olarak mağduriyet yaşamaması durumu*" olarak tanımlamaktadır.

2. 2. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetin Nedenleri

Siber zorbalık ve siber mağduriyetin neden ortaya çıktığı konusu oldukça önemlidir. Bir sorunu doğuran nedenleri doğru belirlemek, hem sorunu anlamayı hem de çözüm seçenekleri sunmayı sağlamaktadır. Bu bakımdan siber zorbalık ve siber mağduriyete neden olan durumların ortaya koyulması hem siber zorbalık ve mağduriyete ilişkin bilgimizi temellendirecek hem de çözüm önerilerinin oluşmasını kolaylaştıracaktır.

Yapılan çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda siber zorbalığın birden fazla nedeni olduğu görülmektedir. Nasıl ki bütün sosyal bilimlerdeki mevcut sorunların bir değil birden fazla nedeni varsa, siber zorbalık ve mağduriyetin de birden fazla nedeninin olması şaşırtıcı değildir. Bu nedenlerin başında elektronik iletişim araçlarının her geçen gün ucuzlaması, ulaşılabilirliğinin artması ve bu araçlar aracılığıyla bireylerin kimliklerini rahatlıkla gizleyerek başka bireylerle iletişime geçme imkânına sahip olması gelmektedir. Bu neden başlangıçta olumlu bir gelişme gibi düşünülebilir; ancak siber zorbalığa başvuran kişilerin sayısının her geçen gün artması olumlu bir gelişmenin kullanım biçimine bağlı olarak rahatsızlık verici hale geldiğini göstermektedir. Nitekim Kowalski ve Limber (2007) tarafından Amerika'da 3767 öğrenci üzerinde yapılan bir çalışmada, siber zorbalığa maruz kalanların % 48'inin kendilerine zorbalık yapan kişilerin kimliklerini bilmediklerini söylediği belirtilmiştir. Bu çalışmada görüldüğü gibi zorbalık yapanların yarısına

yakını kimliklerini, sanal ortamın vermiş olduğu olanakla, rahatlıkla gizleyebilmektedir. Böylece kimliğini gizleyen kişi intikam almak, eğlenmek, itibar kazanmak gibi nedenlerle siber zorbalık yapabilmektedir.

Lenhart (2007) ise yaptığı bir çalışmasında siber zorbalığın nedenlerini; tehditkâr ve aşağılayıcı materyallerin kısa zamanda çok fazla kişiye yollanabilmesi, bu materyallerin web sayfalarında veya sosyal paylaşım sitelerinde başkalarının görebilmesi için uzun süre paylaşılabilmesi, bu materyallerin kayıt edilebilmesi, çoğaltılabilmesi ve tüm bu yaptıklarından dolayı kimliğine ulaşamayacağını düşündüğü için bu davranışların sorumluluğunu almaması şeklinde açıklamaktadır.

Kowalski, Limber ve Agatston (2008), bireylerin siber zorbalık yapmalarının nedenlerini; zorbalık yapmaktan haz almak, arkadaş ortamında saygınlık kazanmayı istemek, gerçek hayatta yapamadığı davranışları sanal ortamda yapmak, sorun yaşadığı kişilerden intikam almayı istemek ve tüm bunları yaparken zorbalık yaptığı kişiyle yüz yüze gelmemek olarak açıklamaktadır.

Siber mağduriyetin nedenleri ise siber zorbalık ekseninde açıklanmıştır. Doğrudan siber zorbalık hakkında yapılan çalışmaların sayısıyla kıyaslandığında, mağduriyetin nedenleriyle ilgili sınırlı sayıda çalışma yapıldığı ileri sürülebilir. Siber mağduriyetin nedenleri çalışmalarda daha çok dolaylı ya da örtük bir şekilde incelenen bir konu gibi görünmektedir. Yapılan bir çalışmada depresyonda olan gençlerin daha fazla siber mağdur oldukları görülmüştür (Ybarra ve Mitchell 2004a; Ybaraa, Alexander ve Mitchell, 2005). Başka bir çalışmada ise benlik saygısı düşük olan bireylerin daha fazla siber mağdur olduğu görülmüştür (Hinduja ve Patchin,2009). Benlik saygısı düşük olan bireyler, içine kapanık ve öz güveni az olması nedeniyle arkadaş çevresinde saygınlık kazanmak isteyen siber zorba için kolay bir av olarak görülebilmektedir. Dolayısıyla siber zorbalığa bulaşmış bireyin mağdur olmasının depresyon ve düşük benlik saygısı gibi birçok nedeni olabilir. Bu bakımdan siber mağduriyetin nedenlerinin tam olarak belirlenmesinde siber zorbalık ve siber mağduriyetin başka değişkenlerle ilişkisini araştıran çalışmalar etkin rol oynayacaklardır.

2. 3. Siber Zorbalığın ve Siber Mağduriyetin Yaygınlığı

Teknolojik gelişmeler hayatımızı kolaylaştırma adına hızlı bir şekilde gelişmeye devam ederken diğer yandan siber zorbalık için yeni yayılma alanları ortaya çıkmaktadır. Siber zorbalık ve mağduriyet ile ilgili yapılan birçok çalışmada bu sorunun yaygınlığı incelenmiştir. Ülkemizde ya da dünyada yapılan çalışmalarda siber zorbalığın yaygınlığıyla ilgili çok farklı oranlar ortaya konmuştur. Erdur-Baker ve Kavşut (2007), araştırmasında Türkiye'deki siber zorbalık oranının % 28, siber mağdur oranının % 30 olduğunu belirtmiştir. Dilmaç (2009), araştırmasında öğrencilerin % 23'ünün hayatlarında en az bir defa siber zorbalık yaptığını; % 55'inin ise en az bir defa siber mağduriyet yaşadığını belirtmektedir. Arıcak (2009), öğrencilerin % 20'sinin hayatında en az bir defa siber zorbalık yaptığını; % 54'ünün ise en az bir kez siber mağdur olduğunu ortaya koymuştur. Ayas (2011), öğrencilerin % 15'inin siber zorbalık yaptığını; % 17.4'ünün siber zorbalığa maruz kaldığını belirtmiştir. Yine son zamanlarda İstanbul'da 74 resmi ilköğretim kurumunda 4291 öğrenciyle yapılan bir çalışmada öğrencilerin % 9.42'sinin siber zorbalık yaptığı; % 11.79'unun ise siber mağdur olduğu görülmüştür (Serin, 2012).

Uluslararası hakemli makalelerden siber zorbalık ve siber mağduriyetin yaygınlığı incelendiğinde karşımıza ülkemizde olduğu gibi çok farklı oranlar çıktığı görülmektedir. Siber mağduriyet için düşük olarak kabul edilebilecek oranlara sahip araştırmalar şu şekildedir: Riebel vd (2009) % 5.5; Arıcak vd (2008) % 5.9; Ybarra (2004a) % 6.5 ve Ybarra (2004b) % 6.6'dır. Orta olarak kabul edilebilecek oranlar: Li (2006) % 25.0; Patchin (2006) % 29.4; Patchin (2010) % 29.4; Hinduja (2007) % 34.4 ve Hinduja (2008) % 34.6'dır. Yüksek olarak kabul edilebilecek oranlar: Mishna (2010) % 49.5; Beran (2007) % 57.4; Beran ve Li (2005) % 58 ve Juvonen (2008) % 72'dir. Siber zorbalık içinde aynı durum karşımıza çıkmaktadır. Düşük oranlı araştırmalar: Berson (2002) % 3; Riebel vd (2009) % 4; Kowalski (2007) % 4.1 ve Marsh (2010) % 7'dir. Orta oranlı araştırmalar: Ybarra (2004a) % 14.6; Ybarra (2004b) % 14.6; Li (2006) % 16.9 ve Li (2007) % 17.8'dir. Yüksek oranlı araştırmalar: Mishna (2010) % 33.7; Arıcak vd (2008) % 35.7 ve Calvete vd (2010) % 44.1'dir. Bazen aynı araştırmacının farklı çalışmaları arasında bile değişik oranlar görülebilmektedir. Ybarra'da (2004a) siber zorbalık % 14.6 iken, Ybarra'nın (2007) diğer bir çalışmasında % 29'dur. Bu farklı sonuçların nedenleri arasında

araştırmacıların farklı ölçme araçları kullanmaları, farklı ülkelerde ya da kültürlerde, farklı okul türlerinde, farklı yaş gruplarında çalışma yapmalarının etkili olduğu düşünölmektedir. Başka bir deyişle, araştırmacıların farklı yöntemlerle siber zorbalığın ve siber mağduriyetin yaygınlık oranını bulmaya çalışması, yaygınlık konusunda farklı oranların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Mesela bazı araştırmacılar siber zorbalığın yaygınlığını araştırırken araştırmaya katılanlara son bir haftada, son bir ayda, son altı ayda veya genel olarak yaşamlarında siber zorbalığa maruz kalıp kalmadıklarını sorabilirken; bazı araştırmacılar ise zorbalığa uğrama sıklığını, “hayatında en az bir defa”, “ birkaç defa” veya “çok sık” olarak uğrayıp uğramadıkları şeklinde sorabilmektedir. Bu farklılıklar araştırmacılara, siber zorbalık ve siber mağduriyet konusunda daha fazla çalışma yapılması gerektiğini düşündürebilmektedir.

2. 4. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetin Görölme Biçimleri

Siber zorbalık davranışları farklı şekillerde görölmektedir. Yapılan çalışmalar siber zorbalığın görölme biçimlerini belli başlıklar altında toplayarak açıklamaktadır. Bu kategorik sınıflamayla siber zorbalığın şu şekillerde göröldüğü söylenebilir. Bunlar:

Kızdırma – Kışkırtma (Flaming): Zorbalığın bu biçimi iki ya da daha fazla kişi arasında ortaya çıkar. Genellikle saldırgan, kaba ve yalın bir dil kullanılır; aşağılama, hakarete bulunma ve bazen tehdit içerir. Böyle mesajların uzun ve yoğun olduğu durumlara ‘öfke savaşı’ denir. Öfke savaşı da doğrudan tehdide yol açar. Kızdırma – kışkırtma genellikle sohbet (chat) odaları, e-oyunlar, tartışma sayfaları gibi kamuya açık ortamlarda meydana gelmektedir. Birbirleriyle tartışan ve aşağılayan küçük bir grup veya bireyler arasında ortaya çıkmaktadır. E-posta veya anlık mesaj (IM) yoluyla gönderilen kişiye yönelik öfkeli mesajlar da ayrıca kızdırma-kışkırtma olarak düşünölmektedir. Bu konudaki en önemli nokta kızdırma-kışkırtmanın çok şiddetli olabilme ve gerçek bir tehdit haline gelebilme potansiyeli taşımasıdır. Öfke savaşı sırasında iletilmiş bir yorum, “onu öldüreceğim” şeklindeki bir mesaj, gerçeği işaret edebilmekte ve fiziksel şiddet içeren tehditler sunabilmektedir(Kowalski, Limber ve Agatston 2008: 47; Willard 2007: 5).

Taciz (Harassment): Taciz bireysel bir amaç için sürekli saldırgan mesajlar göndermek ya da saldırganlık içeren mesajları tekrar tekrar göndermektir. Taciz mesajları genellikle kişisel iletişim kanalları, e-posta, anlık mesajlar ve yazılı mesajlar yoluyla gönderilmektedir. Bu türden bir taciz, ayrıca kamuya açık iletişim ortamlarında da meydana gelebilmektedir. Taciz çoklu saldırı mesajlarını ve tekrar kavramını içermektedir; ayrıca 'öfke savaşı'ndan daha uzun sürmektedir. Tacizin rahatsız edici yanı tacize uğrayan kişinin çevrimiçi olduğunda veya telefonuna her baktığında sürekli bir şekilde taciz mesajlarıyla karşılaşmasıdır. Taciz ile kızdırma-kışkırtma arasındaki fark, zarar vermenin tek yönlü veya karşılıklı olmasında ortaya çıkmaktadır. Tacizde genellikle tek taraflı bir zarar vermek söz konusuyken; kızdırma-kışkırtmada karşılıklı tartışma ve zarar verme söz konusudur (Kowalski, Limber ve Agatston 2008: 47; Willard 2007: 6).

Karalama/İftira (Denigration): Bir kişi hakkında acımasız bir şekilde yanlış ve zararlı içerikli konuşmaktır. Bu zararlı konuşma çevrimiçi ya da başka bir yolla gönderilebilir. Bir şeyler göndermede amaç, arkadaşlıkları engellemek ya da itibarını zedelemektir. Bu eylemler dedikodu ve söylenti çıkarma yoluyla gerçekleşir. İftira durumunda genellikle gönderilen şeyler (materyaller), iftiraya uğrayan kişiye doğrudan yollanmamakta; aksine onun görebileceği herkese açık yerlerde paylaşılmaktadır. İftiranın spesifik başka bir biçimi ise dijital sembollerin yollanmasıdır. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda iftiranın, öğrencilerin okul çalışanlarına karşı en sık kullandığı siber zorbalık formu olduğu söylenebilir. Özellikle öğretmenine veya okul idaresine kızan bir öğrenci ya da öğrenci grubu, onlarla alay edecekleri web sayfaları kurabilir ya da bir öğrenci, tartışma gruplarında, bloglarda öğretmen ve idareciler hakkında olumsuz ve kötüleyen yorumlarda bulunabilir (Kowalski, Limber ve Agatston 2008: 48; Willard 2007: 6).

Taklit Etme (Impersonation): Başka birisi gibi davranarak bir kişiye zarar verici, onu küçük düşürücü materyal göndermek veya bunları herhangi bir şekilde yayınlamak olarak ortaya çıkmaktadır. Taklit etmek kişisel web sayfasında, profilinde, blog'unda veya iletişimin herhangi bir şeklinde meydana gelmektedir. Genellikle internet hesabının parolasının değiş-tokuş edilmesi, gençler arasında gerçek arkadaşlığın kanıtı olarak düşünülmektedir. Bu parola paylaşımı sonucu

zorbalık yapmak isteyen kişi, hesaplara rahatlıkla girebilmekte ve siber zorbalık yapmak için olanakları, olumsuz anlamda değerlendirmektedir (Kowalski, Limber ve Agatston 2008: 48; Willard 2007: 7).

İfşa Etmek (Outing and Trickery): Kişisel ileti veya semboller iletme ya da göndermektir. Özellikle bu ileti ve semboller imalı kişisel bilgileri içermekte ya da potansiyel olarak rahatsızlık vermektedir. İfşa etmenin ortak bir formu bir hedeften bir e-posta, mesaj aldığıında, imalı kişisel bilgi içermesidir ve sonra bu mesajlar başkalarına iletilmektedir. Cinsel açıdan müstehcen ya da belirgin sembollerin “ifşa edilmesi” başarısız bir birliktelik sonucunda meydana gelebilmektedir. Kişilerin birlikte oldukları dönemlerde elde edilmiş özel iletiler ve sembollerin dağıtılması söz konusu olabilmektedir. Flört ederken kullanılan bu tehditler siber konuşma bağlamında meydana gelmektedir. “Eğer benimle evlenmezsen, bana gönderdiğin resimleri internette yayınlayacağım, haber gruplarına yollayacağım ve benimle evlenmek istediğini söyleyeceğim” şeklinde kendini gösterebilmektedir. Kandırmaca flört etmenin bir parçası olarak ortaya çıkmaktadır. Siber zorba karşısındakini kandırmaya niyetlendiğinde ileti ya da semboller yollayarak kişinin kendisini özel olduğunu düşünmesine neden olabilmektedir (Kowalski, Limber ve Agatston 2008: 49; Willard 2007: 7).

Dışlama(Exclusion): Dışlama kişiyi, toplumdun veya bir grubun üyeliğinden çıkarmayla ilgilidir. Dışlamanın duygusal etkisi yoğun olabilir. Tarihte bazı kabilelerin suç işleyen kişileri toplumdun dışlayarak cezalandırdıkları bilinmektedir. Toplumdan dışlanma cezası aşırı şiddetli bir ceza olarak düşünülmüştür. Aynı şekilde, dinde de toplumdun dışlama, aforoz etme büyük bir ceza olarak görülmüştür. Günümüzde dışlama yaşamın içinde farklı ortamlarda varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Elektronik iletişim araçlarının oluşturduğu ortam söz konusu olduğunda ise dışlama, siber zorbalığın görülme biçimleri arasına girmektedir. Dışlama çevrimiçi oyun ortamında, blog grubu çevresinde veya herhangi bir parola korumalı iletişim çevresinde meydana gelebilmektedir. Dışlama ayrıca bir grup öğrencinin MSN gibi çevrimiçi mesajlaşma programlarındaki arkadaş listesinden birini engellemek veya silmek şeklinde de görülebilmektedir. Sürekli mesajlaşma

ortamından uzaklaştırılan kişi için bu durum tam bir reddedilme durumu oluşturmaktadır (Kowalski, Limber ve Agatston 2008: 49; Willard 2007: 9).

Rahatsız Edici ve Tekrarlayıcı Mesaj ve Aramalar(Cyberstalking): Siber taciz, tehdit etme ve saldırganlık içeren; korkutmayı ya da para sızdırmayı amaçlayan zarar verici mesajların tekrar tekrar gönderilmesidir. Bu tür zorbalık, ayrıca, kişinin itibarını ya da arkadaşlıklarını zedelemeyi hedefleyen iftira yolunu da kullanabilir. Rahatsız edici ve tekrarlayıcı mesaj ve aramalar (cyberstalking) ile taciz (harassment) arasındaki sınır hattı çok net değildir. Birini sürekli taciz etmek doğrudan ya da dolaylı olarak yapılabilir. Doğrudan yapılan taciz, genellikle kişisel iletişim ortamlarında meydana gelmektedir. Bazen rahatsız edici ve tekrarlayıcı mesaj ve aramalar yapan kişi, anonim araçlar kullanarak kimliğini gizleyebilmektedir. Zorba, dolaylı olarak gösterilen bu davranışla, hedefteki kişiyi gözden düşürmek için başkalarına mesajlar gönderir. Bu zorbalık biçimi taklit etme ve iftirayla örtüşmektedir (Kowalski, Limber ve Agatston 2008: 50; Willard 2007: 10).

2. 5. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Araçları

Siber zorbalık tanımlarının ortak noktalarından biri, bilgi ve teknoloji alanlarındaki gelişmelere paralel bir şekilde, zorbalığın elektronik araçlar kullanılarak yapılmasıdır. Nitekim siber zorbalığı, geleneksel zorbalıktan ayıran özelliklerinden biri zorbalığın hangi araçlarla yapıldığıdır. Elektronik araçlar ve internetin birlikte kullanımı, siber zorbalığın nasıl yapıldığı sorusuna cevap olabilmektedir. Yapılan çalışmalar bu soruyu belli başlıklar altında ele almıştır. Bunlar:

Elektronik Posta (E-mail): Elektronik posta ya da e-posta elektronik iletişim araçları içinde en sık kullanılanlardan biridir. E-posta iki gerekçeden dolayı siber zorbalık tarafından sıklıkla tercih edilmektedir. İlk olarak, basit bir e-posta tek bir tuşa basmayla yüzlerce hatta binlerce insana gönderilebilmektedir. Başka birini küçük düşürmeyi, intikam almayı ya da taciz etmeyi isteyen biri, onun hakkında hoş olmayan bilgiler ve resimler içeren bir e-postayı çok kısa bir zaman diliminde birden fazla kişiye yollayabilmektedir. İkinci olarak e-postalar genellikle IP numaraları

sayesinde kolay bir şekilde izlenebilmesine rağmen yine de o e-postanın, kişinin kendi hesabından gönderildiğiyle ilgili bir kesinlik taşımaz. Zorbalık yapanlar bazen zorbalık yapmak istedikleri kişilerin posta adreslerini kullanarak pornografik sitelere veya alışveriş sitelerine kaydolabilirler. Bu davranışı çoğunlukla taciz mesajları gönderebilmek ve saldırıda bulunmak için yaparlar (Kowalski, Limber ve Agatston 2008: 52; Willard 2007: 21).

Anlık Mesaj(Instant Messaging): Anlık mesajlaşma (IM), ICQ, MSN, Yahoo, AIM, Google Talk, IRC ve jabbe gibi bireyin bağlantı listesindeki bireylerle internet aracılığıyla gerçek zamanlı iletişim kurmasına karşılık gelmektedir. Anlık mesajlaşma birkaç farklı formda görülebilmektedir. En açık şekliyle, kimliği bilinmeyen kişilerin tehdit ve argo içeren mesajları göndermesiyle oluşur. Buna ek olarak, siber zorbalık, zorbalık yaptıkları kişinin anlık mesajlaşma sistemi için kullandığı kullanıcı isminin benzerini veya aynısını oluşturarak başkalarına uygunsuz iletiler (uygunsuz fotoğraf veya videolar) gönderebilmektedir (Kowalski, Limber ve Agatston 2008: 52; Willard 2007: 21).

Sohbet Odaları (Chat Rooms): Sohbet (chat) herkese açık; fakat aynı zamanda anlık mesajlaşmada (IM) olduğu gibi özel bir iletişim kurma çevresine girme imkânı sunan eş zamanlı bir iletişimdir. Sohbet odalarının çoğu, online topluluk siteleri tarafından verilen bir hizmettir. Sohbet odaları genellikle aynı ilgi alanına sahip kişiler için kurulmaktadır. Yüzeysel de olsa belli bir başlık ya da başlıklara odaklanmak için oluşturulmuştur. Sohbet odaları insanların başka insanlarla birçok konuda konuşmak amacıyla girdikleri yerlerdir. Yorum yapıldığında veya diğer kullanıcıların yazdıklarına yorumda bulunulduğunda yazılanlar, odaya girmiş tüm kullanıcılar tarafından görülmektedir. Fakat bazı sohbet odaları insanların sadece birbirleriyle tanışmaları için tasarlanmıştır. Gerçek zamandaki iletişimlerde olduğu gibi, sohbet odaları da siber zorbalığın meydana gelebileceği bir ortama dönüşebilmektedir. Sohbet odalarının üyeleri belli bir kişiye iftira atmaya başlayabilirler; grubun herhangi bir üyesini dışlayabilirler veya öfkeli tartışmalara girebilirler (Kowalski, Limber ve Agatston 2008: 55; Willard 2007: 22). İnsanlar, çoğunlukla sohbet odasındaki kimliklerini, onların gerçek hayattaki kimliklerinden çok farklı gösterebilirler. Yaşları, cinsiyetleri, işleri, yaşadıkları yerleri yalan beyan

edebilirler. Bir kişinin gerçekte olduğundan başka bir kişi olarak kendisini tanıtmayı duygusal açıdan rahatlatıcı olabilir; ancak yapılan birçok çalışma, siber taciz yapan kişilerin başka kimliklere girerek masum kurbanlar aradığını ortaya çıkarmıştır. Duygusal anlamda rahatlamak için başka bir kimliğe bürünen ve hedefini rahatsız eden kişinin daha sonra gerçek kimliğinin açığa çıkması mağdur üzerinde aldatılma ve kızgınlık duygusu oluşturabilir (Kowalski, Limber ve Agatston 2008: 55; Willard 2007: 22).

Metin Mesajlaşması(Text Messaging): Metin mesajlaşmaları genellikle cep telefonlarından kısa mesajlaşma (SMS) yoluyla ya da Türkçe’de Kişisel Sayısal Yardımcı olarak ifade edilen PDA’lar (Personel Digital Assistant), avuç içi bilgisayarlar ile yapılan mesajlaşmalardır. Metin mesajlaşmaları sadece yazılı mesajları değil, aynı zamanda görüntüleri de içermektedir. Ayrıca internet sitelerinden ya da diğer elektronik ortamlardan cep telefonuna, kimliğin gizlenmesiyle gönderilen metin mesajları olarak da yapılabilmektedir. Yazılı mesajlarda zorbalık, saldırgan, tehdit edici ya da alaycı mesajların sürekli yollanması şeklinde görülmektedir (Kowalski, Limber ve Agatston 2008: 52; Willard 2007: 23).

Çevrimiçi Oyunlar (Online Games): Birçok oyun sitesi çevrimiçidir. Bazı oyunlarda oyuncular, makineye karşı oynarken; bazılarında ittifaklar oluşturup birbirlerine karşı ya da makineye karşı oynayabilmektedirler. Birçok oyunda oyuncuların karşılıklı iletişim kurabilmeleri için sohbet bölümleri vardır. Oyun sitelerinde oyuncular, oyundaki diğer oyuncuların gerçek olmadığını veya herkesin sadece oyundaki bir oyuncu olduğunu düşünebilirler. Dolayısıyla saldırganlıklarını, karşılarındakilerin sadece çevrimiçi kişiler olduğ, gerçek kişiler olmadığı şeklinde rasyonelleştirebilirler. En popüler kitlesel ve çoklu oyuncu tarafından oynanan çevrimiçi oyun, World of Warcraft’tır. Çocuklar çeşitli görevleri tamamlamak için birliğe katılırlar. Oyuncular birlik lideri tarafından terfi ettirilebilir ya da birlikten kovulabilirler. Bu bazı oyunculara duygusal olarak zarar verebilir. Oyundaki zorbalıklardan biri de sürekli olarak belli oyunculara saldırarak oyun oynamalarını engellemek ve onları oyundan dışlamaktır (Kowalski, Limber ve Agatston 2008: 57; Willard 2007: 24).

Bloglar ve Video Bloglar (Vblogs): Bloglar web siteleri ve tartışma alanlarının birleşimidir. Blog terimi kısaca “web log” yani web günlüğü anlamına gelir. Kişisel bir blog sahibi, düzenli olarak kendi blogu üzerinden yorum gönderip, yorumlarına geribildirim yapılmasını istemektedir. Video blogları ise video görüntülerinin yayınlandığı bloglardır. Zorbalar blogları hedef aldıkları kişiyi utandırmak, onlara saldırmak ya da onların görünüşü, zekası, sağlığı ve cinsel tercihleriyle alay etmek için ya da hedefteki kişilerin kişisel bilgilerini, iletişim bilgilerini ifşa etmek için kullanmaktadır (Bhat, 2008; Kowalski, Limber ve Agatston 2008: 56; Willard 2007: 23).

Tartışma Duvarları ve E-posta Listeleri (Discussion Boards and E-mail Lists): Tartışma duvarları ve e-posta eş zamanlı olmayan iletişim araçlarıdır. Tartışma listeleri belli ilgi alanları etrafında organize olan kişiler tarafından oluşmaktadır. Bu alanlar, web sitesinin kullanım anlaşması altında meydana gelir. E-posta listeleri ise kişinin sahip olduğu dağıtım listesidir. Mesajlar kişinin e-posta kutusuna yollanmaktadır. E-posta yetişkinler tarafından daha çok tercih edilen bir iletişim aracıdır. Tartışma listelerinin ve e-posta listelerinin en önemli özelliği, mesajların arşivlenerek uzun süre saklanabilmesi ve istenildiğinde erişilebilir olmasıdır. İsteyen herkesin kolaylıkla bir e-posta hesabına sahip olabilmesi, yakalanma korkusu yaşamadan tehdit ya da taciz edici mesajlar yollamasına neden olabilmektedir. Ayrıca zorba kişi hedefteki kişi adına rahatlıkla e-posta hesabı açarak başkalarına uygunsuz mesajlar yollayabilmektedir (Willard 2007: 22).

Birebir Ağ-Kurma(Peer-To Peer Networking): Birebir ağ-kurma, kişisel bir bilgisayara ağ kurma yazılımı yüklenerek bilgisayarda depolanmış dosyaların tümü ya da bazılarını dünyadaki diğer bilgisayarların ulaşımına hazır hale getirebilmektir. Birebir bağlantı kurmadaki en önemli amaç müzik, video ve bilgisayar yazılımları indirmek ve kopyalamaktır. Ayrıca pornografik ya da uygunsuz görüntülerin önemli bir miktarının birebir bağlantı yoluyla yayıldığı görülmektedir. Bazen rahatsız edici materyaller, özellikle cinsel içerikli görüntüler, siber zorbalık bağlamında birebir ağ kurma yoluyla iletilir (Willard 2007: 25).

Web Siteleri (Web Sites): Web siteleri HTML (Hyper Text Markup Language) diliyle oluşturulan, Explorer gibi tarayıcılar tarafından görüntülenen dosyalardır.

Yayınlanan ve görüntülenen web sayfaları sayısı her geçen gün hızla artmaktadır. 2006 yılında aylık görüntülenen web sayfası sayısının 25 milyon civarında olduğu görülürken; 2013 Ocak ayında görüntülenen web sayfası sayısının dört milyar civarına çıktığı görülmektedir (<http://en.wordpress.com/stats/>, 15.02.2013).

Web siteleri zorbalık yapmak amacıyla kurulabilmektedir. Birçok web sitesi sadece başka bir kişi hakkında fotoğraf ya da saldırganlık içeren materyaller göndermek için oluşturulmaktadır. Mesela zorbalık yapan biri, sınıf arkadaşının fotoğrafını üzerinde özel programlar kullanarak değişiklikler yapabilir; fotoğrafı cinsellik içeren bir görünüme sokabilir ve bu fotoğrafa arkadaşının kişisel iletişim bilgilerini de ekleyerek web sayfasında yayınlatabilir. Bununla birlikte web sitelerinde zorbalık, internette oylama yaptırarak da meydana gelebilir. Mesela sınıftaki en şişman çocuğun ya da en çirkin kızın oylamasını yapmak için anketler düzenlenebilmekte ve sınıftaki diğer çocukların oy kullanmaları teşvik edilebilmektedir (Kowalski, Limber ve Agatston 2008: 57).

SosyalPaylaşımSiteleri (Sosyal Networking Sites): Günümüzde sosyal paylaşım sitelerini kullananların sayısı hızla artmakta; kullanım yaşı hızla düşmektedir. En çok kullanılan sosyal paylaşım sitelerinden biri olan Facebook, 2012 yılında bir milyar kullanıcıya ulaştığını duyurmuştur (<http://dunya.milliyet.com.tr>, 04.10.2012). 13 yaşından küçüklerin üye olamadığı bu sitelere kullanıcılar, yaşlarını büyük göstererek rahatlıkla üye olabilmektedir (eukidsonline.metu.edu.tr, 10.02.2013). Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi (EU Kids Online) kapsamında yapılan bir çalışmada, çalışmaya katılan dokuz ile 16 yaşları arasındaki 1018 çocuğun üçte birinin Facebook üyeliğine sahip olduğu görülmüştür. Facebook, Myspace ve Friendster gibi siteler kişinin ilgileri, fotoğrafları, yazıları hatta ne yaptığı, nerede ve kiminle olduğu gibi birçok konu hakkında kişisel bilgiler içerir. Bu tür siteler yoluyla sahte hesap açmak ve kendisini başka biri gibi tanıtarak insanlarla iletişime geçmek oldukça kolaydır. Aynı ad ve soyadı kullanarak sınırsızca üyelik açılabilmesi, zorbalıların mağdur olarak seçtikleri kişilerin adlarını kullanarak sahte üyelik profili oluşturabilmelerine imkân sunar (Kowalski, Limber ve Agatston 2008: 53).

2. 6. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetin Neden Olduğu Durumlar

Siber zorbalık ve siber mağduriyetin neden olduğu durumlar “psikolojik etkiler” ile “okul ve sosyal yaşama etkiler”i olarak iki başlık altında ele alınabilir.

Psikolojik Etkiler: Ülkemizde siber zorbalığın ve mağduriyetingençler üzerindeki psikolojik etkileriyle ilgili sınırlı sayıda çalışma yapılmıştır. Mevcut çalışmalar siber zorbalık ve mağduriyetin psikolojik etkilerini araştırırken bunu, geleneksel zorbalık ve mağduriyetin birey üzerindeki etkilerine başvurarak yapmıştır.

Klomek, Sourander ve Gould (2011), sadece mağdur olan öğrencilerin, zorbalık yapan öğrencilerden daha yüksek depresyon ve intihar düşüncesi puanlarına sahip olduğunu; ayrıca zorba-kurban olanların da sadece zorba olanlardan daha yüksek depresyon puanlarına sahip olduğunu belirtmektedir.

Klomek ve arkadaşları (2011), gençlerdeki zorbaca davranışların depresyon, intihar düşüncesi ve intihar girişimiyle birlikte görüldüğünü; bu birlikteliğin ilkökul, ortaokul ve lise öğrencilerinde görülebildiğini belirtmektedirler. Ayrıca mağdur olanların, mağdur olmayanlara göre tutarlı bir şekilde daha depresif semptomlar gösterdiğini ve mağdur olmayanlara göre daha fazla intihar girişiminde bulunabileceklerini ifade etmektedirler.

Fekkes, Pijpers, Fredriks, Vogels ve Verloove-Vanhorick (2006), okulun eğitime başladığı ilk zamanlarda depresyon ve kaygı yaşayan çocukların, eğitim yılının sonlarında mağdur olma olasılıklarının yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Bunun nedenini ise zorbalık yapmayı düşünen kişilerin, bu öğrencilerin intikam almalarından daha az korkmalarına ve daha rahat zorbalık yapabileceklerine bağlamaktadırlar.

Ybarra (2004), depresyonda olan bireylerin olmayanlardan daha fazla siber zorbalığa uğradığını belirtmektedir.

Hinduja ve Patchin (2005), yaptığı bir çalışmada zorbalığa uğrayanların yani mağdurların % 34'ünün kendisini sinirli hissettiğini, % 30'unun kızgın hissettiğini ve % 22'sinin kendisini üzgün hissettiğini ortaya çıkarmışlardır. Şahin, Sarı, Özer ve Er (2010), değişik liselerde okuyan 12 öğrenciyle yaptıkları nitel bir

araştırmada, siber zorbalığa maruz kalanların öfke ve üzüntü duygusunu yoğun olarak yaşadıkları; intikam, nefret ve aşağılanmışlık duygularını ise düşük yoğunlukta yaşadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca bu çalışmada öfke duygusunun kız ve erkeklerde ortak görüldüğünü; ancak üzüntü ve aşağılanmışlık duygularının kız öğrencilerde; nefret ve intikam duygularının ise erkek öğrencilerde daha fazla olduğunu tespit etmişlerdir.

Beran ve Li (2005), Kanada'da yedi ile dokuzuncu sınıflarda okuyan 432 öğrenciyle yapmış oldukları çalışmada, siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerde özellikle öfke ve üzüntü duygularının hissedildiğini vurgulamışlardır. Ayrıca siber zorbalığa maruz kalan bireylerin korku, anksiyete, stres gibi ruh sağlığını tehdit edici durumlarla karşı karşıya kaldıkları ileri sürülmektedir (Agatston, Kwalski ve Limber, 2007; Arıca, 2011; Beran ve Li, 2005; Ybaraa, West ve Leaf, 2007).

Okul ve Sosyal Yaşama Etkileri: Li (2005), yaptığı bir araştırmasında siber zorbalık yapanların akademik başarısının, siber mağdurların akademik başarısından daha düşük olduğunu ortaya çıkarmıştır. Willard (2007) ise araştırmasında derslere zayıf katılım ve okul notlarındaki düşüşü zorbalığın iki etkisi olarak görmektedir. Ybarra, Diener-West ve Leaf (2007), öğrenciler arasında görülen davranış problemleriyle siber mağduriyet arasındaki sıkı ilişkiye dikkat çekmişlerdir. Mesela internette birden fazla zorbalığa maruz kalan öğrencilerin, okul devamsızlıklarının arttığı görülmektedir. Slonje ve Smith'in (2008) 360 ergenle yaptıkları bir çalışmada siber zorbalıkla ilgili açık ve kapalı uçlu sorular sormuşlardır. Çalışmaya katılan öğrenciler siber zorbalığın, yüz yüze zorbalıktan daha kötü olduğunu söylemişlerdir. Bunun nedenini ise siber zorbalık sırasında etraflarında kendilerini destekleyecek hiçbir arkadaşa sahip olmamaya bağlamışlardır. Patchin ve Hinduja (2006), siber zorbalığın kişi üzerinde kalıcı bir psikolojik, duygusal ve sosyal tahribat oluşturabileceğini ileri sürmüşlerdir.

Yapılan bu araştırmalar göstermektedir ki gerek siber zorbalık yapan öğrenci, gerekse ona maruz kalan öğrenci, kendisini çevreleyen psikolojik, sosyal ve akademik dünyasında zorbalığın olumsuz etkilerinden kaamamaktadır. Ancak bu durumun özüksüzümüş gibi algılanması da doğru değildir; aksine siber zorbalıkla mücadele etmek mümkündür.

Siber zorbalıkla mücadele etmek birçok yolla yapılabilir. Bu yollarından birinin, ergenlerin sağlıklı bir benlik saygısı oluşturmalarını sağlamak için gereken önlemlerin alınması olduğu düşünülmektedir. Yüksek benlik saygısına sahip ergenlerin neşeli, mutlu, sosyal ilişkilerinde başarılı olacağı düşünülmekte; onların kişisel uyumu yüksek olan, başkalarının sınırlarını aşmayan ve kendi sınırlarının aşılmasına izin vermeyen bireyler haline gelecekleri varsayılmaktadır. Kendi haklarını korumaları, başkalarının haklarına saygı duymaları zorbalıkla daha az karşılaşmalarını ve daha az zorbalık yapmalarını sağlayabilmektedir. Aksi takdirde, benlik saygısı düşük olan ergenler anti sosyal davranışlar, zayıf kişisel uyum, kaygı ve depresyon gibi olumsuzluklar yaşayabilmektedir. Bu durum ise siber zorba ve mağdur olma olasılığını arttırmaktadır. Düşük benlik saygısının neden olduğu depresyonun, ergenin siber zorbalığa maruz kalma olasılığını arttırdığı araştırmalarla ortaya konulmuştur (Agatston, Kwalski ve Limber, 2007; Patchin ve Hinduja, 2010b; Kandemir ve Özbay, 2009; Plotnik, 2009; Ybaraa, 2004). Bu araştırmalara dayanarak siber zorbalık ve mağduriyet ile benlik saygısı ve depresyon arasında bir ilişki olup olmadığı ya da nasıl bir ilişki olduğu bu çalışmanın amaçlarından biri olarak ele alınmıştır.

2. 7. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet ve Benlik Saygısı İlişkisi

Ergenlik, kişiliğin şekillendiği önemli bir dönemdir. Erikson ergenlik dönemini insan hayatının en kritik dönemi olarak görmüş ve kuramında bu döneme çok fazla yer vermiştir (Bacanlı, 2008). Kişiliğin geliştiği bu dönem, özellikle sosyal çevreyle ilişkilere bağlı olarak şekillenir. Bu süreçte kişi kendini değerli hissedeceği pozitif durumlara ve davranışlar yapmaya eğilimlidir. Buna karşın ergenler bu dönemde, kendilerini kötü hissedecekleri durumlardan da kaçınma eğilimi göstermektedirler. Ergenin kendisini nasıl algıladığı, nasıl kabul ettiği gibi durumlar bu dönem için oldukça etkilidir. Çevrenin de etkisiyle kendisi hakkında olumlu ya da olumsuz tutum oluşturan ergen, bir bakıma benlik saygısının düşük ya da yüksek olmasını belirlemektedir.

Rosenberg'e (1965: 30) göre "*benlik saygısı, bireyin genel olarak kendisine yönelik olumlu ya da olumsuz tutumudur.*" Ergen sevgi dolu bir aile ortamında

büyümüş; gösterdiği olumlu davranışlar sonucunda ödüllendirilmiş ya da bu davranışları pekiştirilmişse; başka bir deyişle ergene değerli olduğu mesajı verilmişse kendisiyle ilgili tutumları olumlu olacaktır. Bunun sonucunda ise yüksek benlik saygısına sahip olacaktır. Olumsuz bir çevrede yetişen ergen için ise durum tam tersidir. Kendisine yönelik olumsuz bir tutuma sahip olması ergenin, benlik saygısının düşük olmasına yol açacaktır. Düşük benlik sayısına sahip olanlar, çevrelerinden çok çabuk etkilenmekte; inanç ve tutumlarını çok çabuk değiştirebilmekte ve karşılaştıkları sorunların üstesinden gelmekte zorlanmaktadırlar. Düşük benlik saygısına sahip bu bireyler, girdikleri ortamlarda utangaç, çekingen, içine kapanık olabilirler ya da tam tersi saldırganca davranışlar sergileyebilirler (Çetinkaya, Nur, Ayvaz, Özdemir ve Kavalcı, 2009).

Zorbalık ve benlik saygısı arasındaki ilişki hakkında yapılan çalışmalarda da çok geleneksel zorbalık konusunda yapılmıştır. Bu çalışmalar, mağdurların, mağdur olmayanlardan daha düşük benlik saygısına sahip oldukları konusunda birleşmişlerdir (Çetinkaya, v.d, 2009; Olweus, 1993). Mağduriyet deneyimi yaşayan birinin benlik saygısının azalacağı açıkça anlaşılabilir. Q'Moore ve Kirkham (2001), yapmış oldukları bir çalışmada zorbalık yapan veya zorbalığa maruz kalan öğrencilerin, zorbalığa veya mağduriyete hiç bulaşmamış öğrencilerle karşılaştırıldıklarında daha düşük benlik saygısına sahip olduklarını; Blood ve diğerleri (2011) ise başka bir çalışmada, mağduriyet yaşayanların daha düşük benlik saygısına sahip olduklarını ortaya koymuşlardır.

Çetinkaya (2009), beşinci, altıncı, yedinci ve sekizinci sınıflardan oluşan 521 öğrenci üzerinde yaptığı çalışmasında geleneksel zorbalık yapanların daha yüksek; zorbalığa uğrayanların ise daha düşük benlik saygısına sahip olduğu yönünde bir eğilimin olduğunu ortaya koymuştur. Zorbalığa uğrayanların benlik saygısının düşük olması iki şekilde açıklanmıştır. Buna göre ya mağduriyet sonrası benlik saygıları olumsuz etkilenip azalmaktadır ya da benlik saygısı zaten düşük olduğu için zorbalığa uğramaktadır.

Benlik saygısının siber zorbalık ile ilişkisi hakkında ise sınırlı sayıda araştırma yapılmıştır. Yapılan bu araştırmalar siber zorbalık ile benlik saygısı arasında önemli bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Patchin ve Hinduja (2009), bir

araştırmalarında siber zorbalık yapanlar ve mağdurların, siber zorbalık yapmayan ve mağdur olmayanlara göre daha düşük benlik saygısına sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Siber zorbalık deneyimi (hem mağdur hem zorba açısından) nemli bir Şekilde düşük benlik saygısıyla ilişkili grlmştir.

Tanrikulu'nun (2013), yaptığı bir çalışmada siber zorbalık davranışlarını yordayan değişkenlere bakılmış ve benlik saygısı değişkeninin tek başına siber zorbalık davranışlarının % 12.5'ini açıkladığı grlmştir.

Patchin ve Hinduja (2010b), mağduriyet ile benlik saygısı arasındaki ilişkide, benlik saygısının düşük olduğunu; zorbalık ile benlik saygısı arasındaki ilişkide ise ortada bir tutarsızlık olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu tutarsızlık, bazı çalışmalarda zorbalık yapanların yüksek benlik saygısına sahip olduğu; bazılarında ise düşük benlik saygısına sahip olduğu anlamına gelmektedir. Robson ve Witenberg (2013), zorbalık ile benlik saygısı arasındaki tutarsızlığı Şu Şekilde açıklamaktadır: Siber tanıklar yüksek benlik saygısına; siber zorbalılar ortalama benlik saygısına; siber mağdurlar düşük benlik saygısına; siber zorba-kurbanlar ise en düşük benlik saygısına sahiptirler. Zorbalılar ortalama benlik saygısına sahip olduğu için burada belirleyici olan araştırmacının bakış açısıdır. Bardağın dolu tarafını gören araştırmacılar, ortalama benlik saygısını yüksek benlik saygısı türü olarak görmekte; bardağın boş tarafını gören araştırmacılar ise ortalama benlik saygısını, düşük benlik saygısı türü olarak görmektedirler. Dolayısıyla araştırmacının bakış açısına göre zorba ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin değerlendirilmesinde değerliklik olabilmektedir. Araştırmacı ister bardağın dolu, ister boş tarafından baksın, siber zorbalık ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin daha açık hale gelebilmesi için bu konudaki çalışmaların sürmesi gerektiği dşnlmektedir.

2. 8. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet ve Depresyon İlişkisi

Depresyon tanısı olarak tarihi çok eskilere dayanan bir hastalıktır (ztrk, 2007: 191). Günümüzde bazıları depresyonu ruh sağlığının nezlesi olarak görmektedir. Bu Şekilde tanımlanmasının nedeni çok sık karşılaşılan bir hastalık olmasından kaynaklanmaktadır. Herkes depresyon hakkında az veya çok bilgi

sahibidir. Bilimsel bir tanımını bilmeseler bile sıradan insanlar, depresyonun çökkünlük, mutsuzluk ve üzüntülü bir durumla ilişkili olduğunu söyleyebilirler.

Depresyon yetişkinlerle sınırlı bir hastalık değildir. Çocuklarda da görülebilen bir rahatsızlıktır. Özellikle ergenlerde sıklıkla görülebilen bir durumdur. Ergenlik döneminde büyüme ve cinsel gelişme birtakım farklılıklara neden olmaktadır. Ergen bu farklılıklara alışma ve yeni duruma uygun davranışlar ve tutumlar sergileyebilmeyi öğrenmeye çalışırken bazı gerginlikler yaşamaya başlar. Bu gerginlikler ergenlerin ruhsal bakımdan hassas olmalarına neden olmaktadır (Kulaksızoğlu, 2002). Bu hassas bireyler karşılaştıkları zorluklar karşısında depresyon yaşayabilmektedir.

DSM IV tanısına göre depresyon, iki haftalık süre içinde daha önceki işlevsellik düzeyinde bir değişiklik olması ve aşağıda verilen semptomlardan beşinin (daha fazlası da olabilir) hemen hemen her gün görülmüş olması durumudur. Görülen bu semptomlardan en az birinin ya depresif duygu durumu ya ilgi kaybı ya da artık zevk alamama olması gerekir. Semptomlar şunlardır;

1. Hiçbir şeyden tat alamama hali, ilgi kaybı,
2. Depresif duygu durumu,
3. Uyku düzeninde değişiklikler, başlangıçta uykuya dalamama, gece uyanıp bir daha uyuyamama, sabah çok erken uyanma ya da bazen günün önemli bir kısmını uyuyarak geçirme,
4. İştah ve kilo değişiklikleri, kilo azalması veya artması,
5. Halsizlik, enerji kaybı,
6. Psikomotor aktivitede reterdasyon veya ajitasyon yönünde değişme,
7. Olumsuz benlik kavramı, değersizlik ve suçluluk duyguları,
8. Karar verme, düşünme ve dikkati toplama güçlüğü,
9. Tekrarlayan ölüm düşünceleri, intihar fikirleri veya girişimleri.

Depresyon ve siber zorbalık ilişkisini doğrudan araştıran çalışma sayısı çok azdır. Yapılan araştırmaların çoğu zorbalığa uğrayanların depresyon yaşadığını belirtmiştir. Birçok araştırmacı siber zorbalığa maruz kalan kişilerin ruh sağlığını etkileyen olumsuz durumların ortaya çıktığını söylemektedir. Bunlar korku, endişe,

üzüntü, anksiyete, stres ve depresyondur (Agatston, Kwalski ve Limber, 2007; Arıcak, 2011; Beran ve Li, 2005; Hinduja ve Patchin,2009; Ybarra, West ve Leaf, 2007). Siber zorbalık, mağduriyet ve depresyon ilişkisini inceleyen araştırmalar özellikle mağduriyetle depresyon arasında bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Bu ilişki geleneksel zorbalık ve depresyon arasındaki ilişkiyle de paralellik göstermektedir.

Wang, Nansel, Ronald, Lannotti (2010), hem geleneksel zorbalıkta, zorba ve mağdur hem de siber zorbalıkta, zorba ve mağdur ergenlerde depresyon seviyelerini incelemişlerdir. Ayrıca zorbalığın her iki formundaki ilişki sıklığını da incelemişlerdir. Depresif duygu ve davranışları değerlendirmek için araştırmaya katılanlara “gelecek hakkında mutsuzluk ya da umutsuzluk” gibi konuları içeren bir anket çalışması yapılmıştır. Bu araştırma sonucunda zorbalıkla hiçbir ilişkisi olmayan öğrencilerin, zorbalığa bulaşmış öğrencilerden çok daha düşük bir depresyon düzeyine sahip oldukları görülmüştür. Geleneksel zorbalığa maruz kalan mağdurlara siber zorbalığa maruz kalan mağdurlar karşılaştırıldığında siber mağdurların diğer mağdurlara göre daha yüksek bir depresyon seviyesine sahip oldukları görülmüştür. Bu, siber zorbalığın geleneksel zorbalıktan daha ciddi sonuçlara yol açtığını göstermektedir.

Hinduja ve Patchin (2010), bir araştırmalarında altı, yedi ve sekizinci sınıf öğrencilerinde geleneksel zorbalık, siber zorbalık ve intihar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışmalar sonucunda mağdurların sadece intihar düşüncesiyle ilişkili olmadığını; aynı zamanda depresyonla da ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır.

Depresyon belirtileri gösteren yani okul başarısında düşme, okula gitmeme, uyku düzensizlikleri, kendine güvenin azalması, evden kaçma gibi davranışlar sergileyen gençlerin daha fazla siber mağdur oldukları görülmektedir (Ybarra ve Mitchell, 2004a; Ybarra, 2005).

Ybaraa (2004), bir araştırmasında, majör depresyon geçirenlerle, depresyon geçirmeyen ya da hafif düzeyde geçirenleri karşılaştırmıştır. Bu karşılaştırma sonucunda majör depresyon geçirenlerin diğerlerinden üç kat daha fazla siber

zorbalığa maruz kaldığını tespit etmiştir. Araştırmada ayrıca kızlar ve erkekler arasında da bir karşılaştırma yapılmıştır. Erkeklerin majör depresyon sonucunda üç kat daha fazla siber zorbalığa maruz kaldıkları görülürken; kızların majör depresyon sonucunda siber zorbalığa maruz kaldıklarıyla ilgili bir ilişki tespit edilememiştir. Araştırmada majör depresyon yaşayanlar, minör depresyon yaşayanlardan daha fazla duygusal stres yaşamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni ve örneklemini, veri toplama araçları, araştırmada verilerin toplanması ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntem ve teknikler üzerinde durulmuştur.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmanın modelini, tarama modellerinden ilişkisel tarama modeli oluşturmaktadır. İlişkisel tarama modelleri iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir. İlişkisel tarama modeli gerçek bir neden-sonuç ilişkisi vermemekle birlikte bir değişkendeki durumun bilinmesi halinde ötekinin kestirilmesine olanak sağlamaktadır (Karasar, 2006: 82). Bu araştırmada ilişkisel tarama modeli aracılığıyla Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Depresyon ve Benlik Saygısı ilişkisinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemini

Araştırmanın evrenini 2012-2013 eğitim öğretim yılında İstanbul İli Fatih İlçesi'nde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı devlet ve özel okullarda liseye (dokuz, 10, 11 ve 12'nci sınıf) devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise bu evrenden uygun örnekleme yöntemiyle seçilen 1324 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Örneklem, evreni oluşturan 27107 öğrenciden, 3 güven aralığı ve % 95 güven seviyesine göre seçilmiştir. Veri kaybı ihtimali dikkate alınarak toplamda 1500 öğrenciden veri toplanmıştır. Eksik doldurulmuş cevap formları çıkarıldıktan sonra 1324 cevap kâğıdı değerlendirmeye alınmıştır. Araştırma örneklemini oluşturanların 701'i erkek (% 52.9), 623'ü (% 47.1) kızlardan oluşmaktadır. Öğrencilerin yaşlarının ortalaması 15.71'dir (SS=1.21). Öğrencilerle ilgili diğer demografik verilere "Bulgular" kısmında yer verilmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak için Arıçak, Kınay ve Tanrıkulu (2012) tarafından geliştirilen “Siber Zorbalık” ve “Siber Mağduriyet” Ölçekleri, Rosenberg (1965), tarafından geliştirilen ve Çuhadaroğlu (1986) tarafından Türkçe uyarlaması yapılan “Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği”, Beck (1961), tarafından geliştirilen ve Hisli ve arkadaşları (1988) tarafından Türkçe uyarlaması yapılan “Beck Depresyon Ölçeği” ve araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formunun ilk kısmında cinsiyet, sınıf, kardeş sayısı, kardeş sırası, doğum tarihi, anne-baba eğitim durumu, gelir düzeyi gibi demografik özelliklere yer verilmiştir. İkinci kısımda sahip oldukları bilgisayar sayısı, internet kullanım amacı, günlük internet kullanım süresi, günlük cep telefonuyla konuşma süresi, günde kaç mesaj (sms) aldığı, günde kaç mesaj (sms) yolladıklarını sorgulayan 19 soruya yer verilmiştir. Kişisel Bilgi Formu EK-I’de verilmiştir.

3.3.2. Siber Zorbalık Ölçeği

Arıçak, Kınay ve Tanrıkulu (2012), tarafından geliştirilen ölçeğin yapı geçerliliği, açımlayıcı faktör analizi ile incelenmiştir. Analiz sonucunda ölçeğin tek faktörlü bir yapı sergilediği görülmüştür. Kaiser – Meyer – Olkin örneklem uygunluğu değeri .939 ve Bartlett Sphericity Testi Ki Kare değeri 9197.54 ($p < .05$) olarak bulunmuştur. Bulunan bu tek faktör toplam varyansın % 50.58’ini açıklamaktadır. Bunun dışında çizgi grafiğindeki (screeplot) kırılma noktası incelendiğinde ölçeğin tek faktörlü bir yapıyı temsil ettiği görülmektedir. Faktör yüklerine bakıldığında .49 ile .82 arasında değiştiği görülmektedir. Bu değerler tek faktör için oldukça iyi bir değer olarak kabul edilmiştir. Ölçeğin Cronbach alfa katsayısı .95 olarak; test-tekrar güvenilirlik katsayısı .70 ($n=103$) olarak bulunmuştur. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 24 en yüksek puan 96’dır. Puanların yüksek çıkması siber zorbalık davranışlarının yüksekliği anlamına gelmektedir. Siber Zorbalık Ölçeği, EK-II’de verilmiştir.

3.3.3. Siber Mağduriyet Ölçeği

Arıcak, Tanrıku ve Kınay (2012), tarafından geliştirilen ölçeğin yapı geçerliliği açımlayıcı faktör analizi ile incelenmiş ve ölçeğin tek faktörlü bir yapı sergilediği görülmüştür. Kaiser-Meyer-Olkin örneklem uygunluk değeri .882 ve Bartlett Sphericity Testi Ki-Karedeğeri 4374.93 ($p < .05$) olarak bulunmuştur. Ayrıca çizgi grafiğindeki (screeplot) kırılma noktası incelendiğinde de ölçeğin tek faktörlü bir yapıyı temsil ettiği görülmektedir. Bu tek faktör toplam varyansın % 30.17'sini açıklamaktadır. Tek faktör altındaki maddelerin faktör yükleri .43 ile .67 arasındadır. Bu yük değerlerinin tek faktör için oldukça iyi değerler olduğu kabul edilmiştir. Ölçeğin tamamı için Cronbach alfa katsayısı .89 olarak, test-tekrar test güvenilirlik katsayısı ise .75 ($n=96$) olarak bulunmuştur. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 24 en yüksek puan 48'dir. Puanların yüksek çıkması siber mağduriyet durumunun yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Siber Mağduriyet Ölçeği, EK-III'de verilmiştir

3.3.4. Beck Depresyon Ölçeği

Beck (1961) tarafından geliştirilen bu ölçek kişinin algıladığı depresif belirtileri nicel olarak değerlendiren, depresyonda görülen vejetatif, duygusal, bilişsel ve motivasyonel alanlarda ortaya çıkan belirtileri ölçen 21 maddelik bir öz bildirim ölçeğidir. Her belirti kategorisi dört kendini değerlendirme maddesinden oluşmaktadır. Beck Depresyon Ölçeğinde 17 ve üstü puan alanların bir risk grubu oluşturabileceği öne sürülmektedir. Ölçekten alınabilen en düşük puan sıfır, en yüksek puan 63'tür. Ölçekten alınan düşük puanlar depresif belirtilerin az olduğunu, yüksek puanlar ise çok olduğunu ifade etmektedir. Ülkemizde üniversite öğrencilerinde geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları Hisli ve arkadaşları (1989) tarafından yapılmıştır. Ergenlerde depresyonun şiddetini ölçmek için yaygın olarak kullanılan bir ölçektir. Ölçeğin Türkçe ve İngilizce formları, her iki dili de iyi bilen 58 kız öğrenciye uygulanmıştır. Yirmi sekiz kişilik bir gruba testin önce Türkçe, bir hafta sonra da İngilizce formu verilmiş; diğer 30 kişilik gruba bu işlemin tersi yapılmıştır. İki form arasındaki korelasyon katsayıları .81 ve .73 olarak bulunmuş; Türkçe formun, İngilizce formu ile iyi bir uyum içinde olduğuna karar verilmiştir (Savaşır ve Şahin, 1997). Beck Depresyon Ölçeği, EK-IV'te verilmiştir.

3.3.5. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Rosenberg (1965), tarafından geliştirilmiştir. Türkçe uyarlaması Çuhadaroğlu (1986) tarafından yapılmıştır. 12 alt kategoriden oluşan ölçek, çoktan seçmeli sorulardan oluşan 63 maddeli bir öz bildirim testidir. Bu araştırmada 10 maddeden oluşan “Benlik Saygısı” alt testi kullanılmıştır. Benlik saygısı alt ölçeğinin puanlanması şu şekildedir. Guttman ölçeği şekline göre düzenlenmiş on madde yer almaktadır. Olumlu ve olumsuz maddeler ardışıktır. Ölçeğin değerlendirme sistemine göre puanlar sıfır ile altı arasında değişmektedir. Sıfır ile bir arasında alınan puanlar benlik saygısının yüksek, iki ile dört arasında alınan puanlar benlik saygısının orta ve beş ile altı arasında alınan puanlar benlik saygısının düşük olduğunu göstermektedir. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, test-tekrar test yöntemi ile Ankara’da dokuzuncu, onuncu ve onbirinci sınıfta okuyan 125 kız, 80 erkek toplam 205 öğrenciye uygulanmıştır. Bu çalışma sonucunda güvenilirlik katsayısı .70 olarak bulunmuştur. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, EK-V’te verilmiştir.

3.4. Veri Toplama Süreci

Örnekleme için seçilen okullardaki öğrencilere veri toplama araçlarının uygulanabilmesi için Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü aracılığıyla İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü’ne dilekçeyle başvuruda bulunulmuştur. İstanbul ili Fatih İlçesinde belirlenen okullarda çalışmaların yapılabilmesi için İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü’nden izin alınmıştır (EK -VI). Çalışma yapılacak okulların müdürleriyle görüşülerek uygulamanın yapılacağı gün ve saat için randevu alınmış belirlenen gün ve saatlerde veri toplama araçları uygulanmıştır. Çalışma öncesinde okul idarecilerine ve uygulamaya katılacak öğrencilere gerekli açıklamalar yapılmıştır. Çalışmaya katılımda gönüllülük ilkesine uygun davranılmıştır. Uygulamalar araştırmacı tarafından bir ders saati (40 dakika) süresince yapılmıştır. Uygulama sırasında öğrencilerin soruları uygulama sırasında hazır bulunan araştırmacı tarafından anında cevaplanmıştır. Verilerin toplanmasının daha sağlıklı yapılabilmesi için bu çalışma için özel olarak optik form tasarlanmıştır. Uygulanan optik form EK-VII’de verilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırma verileri toplandıktan sonra optik okuyucu tarafından bilgisayar ortamına aktarılarak analizler için hazır duruma getirilmiştir. Araştırma verilerinin analizinde SPSS 15.0 programı kullanılmıştır. Değişken türüne ve parametrik testlerin uygulanma koşullarına bağlı olarak, bağımsız örneklemler t-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA), ANOVA sonrası çoklu karşılaştırmalar için Scheffe ve LSD testleri, ANOVA'nın uygulanamadığı durumlarda Kruskal Wallis testi ve Regresyon analizi kullanılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: BULGULAR

4.1. Öğrencilerin Bilgisayar, Cep Telefonu, İnternet Kullanımı ve Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular.

Araştırmaya katılan öğrencilerin özelliklerine bakıldığında, öğrencilerin 623'ü (% 47.1) kız; 701'i (% 52.9) erkektir. Öğrencilerin 352'si (% 26.6) dokuzuncu sınıf, 327'si (% 24.7) onuncu sınıf, 355'i (% 26.8) on birinci sınıf ve 290'ı (% 21.9) on ikinci sınıfta öğrenim görmektedir. Öğrencilerin yaş aralığı 13 ile 19 arasında değişmekte olup yaş ortalaması 15.71'dir (SS=1.21).

Tablo 1'de görüldüğü gibi öğrencilerin annelerinin (% 37.4'ü) ve babalarının (% 28.5'i) büyük çoğunluğu ilkokul mezunudur.

Tablo:1 Öğrencilerin Anne ve Babalarının Eğitim Durumları Dağılımları

	f Anne	%	f Baba	%
Eğitim Okur-Yazar Değil	93	7.0	21	1.6
Okur-Yazar	61	4.6	50	3.8
İlkokul	495	37.4	377	28.5
Ortaokul	227	17.1	244	18.4
Lise	278	21.0	332	25.1
Üniversite-Yüksek Lisans-Doktora	170	12.8	300	22.7
Toplam	1324	100	1324	100

Tablo: 2 Öğrencilerin Kardeş Sayıları Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Kardeş Sayısı	f	%	% geç.	% yığ.
1 Kardeş	84	6,3	6,3	6,3
2 Kardeş	500	37,8	37,8	44,1
3 Kardeş	405	30,6	30,6	74,7
4 Kardeş	171	12,9	12,9	87,6
5 Kardeş	59	4,5	4,5	92,1
6 Kardeş	38	2,9	2,9	94,9
7 Kardeş	19	1,4	1,4	96,4
8 Kardeş	15	1,1	1,1	97,5
9 Kardeş	16	1,2	1,2	98,7
10 Kardeş	11	,8	,8	99,5
11 Kardeş	6	,5	,5	100,0
Toplam	1324	100,0	100,0	

Öğrencilerin kardeş sayılarına bakıldığında, 84'ü (% 6.3) tek çocuk, 500'ü (% 37.8) iki kardeş, 405'i (% 30.6) üç kardeş, 171'i (% 12.9) 4 kardeş, 164'ü (% 12.4) beş veya daha fazla kardeş olduklarını belirtmiştir.

Tablo: 3 Öğrencilerin Kardeş Sırası Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Kaçıncı çocuk	f	%	% geç.	% yığ.
1. Çocuk	574	43,4	43,4	43,4
2. Çocuk	396	29,9	29,9	73,3
3. Çocuk	200	15,1	15,1	88,4
4. Çocuk	72	5,4	5,4	93,8
5. Çocuk	25	1,9	1,9	95,7
6. Çocuk	16	1,2	1,2	96,9
7. Çocuk	15	1,1	1,1	98,0
8. Çocuk	12	,9	,9	98,9
9. Çocuk	8	,6	,6	99,5
10. Çocuk	5	,4	,4	99,9
11. Çocuk	1	,1	,1	100,0
Toplam	1324	100,0	100,0	

Öğrencilerin kaçınıcı çocuk olduklarına bakıldığında, 574'ü (% 43.4) birinci çocuk olduğunu, 396'sı (% 29.9) ikinci çocuk olduğunu, 200'ü (% 15.1) üçüncü çocuk olduğunu, 72'si (% 5.4) dördüncü çocuk olduğunu, 82'si (% 6.2) beşinci veya daha üst sıradaki çocuk olduğunu belirtmiştir.

Tablo: 4 Öğrencilerin Algılanan Gelir Durumu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Algılanan ekonomik durum	f	%	% geç.	% yığ.
Düşük Gelir	89	6,7	6,7	6,7
Orta Gelir	914	69,0	69,0	75,8
Orta üstü Gelir	286	21,6	21,6	97,4
Yüksek Gelir	35	2,6	2,6	100,0
Toplam	1324	100,0	100,0	

Öğrencilerin algılanan gelir grubuna bakıldığında, 89'u (% 6.7) kendini düşük gelir grubuna, 914'ü (% 69.0) orta gelir grubuna, 286'sı (% 21.6) orta üstü gelir grubuna, 35'i (% 2.6) ise kendini yüksek gelir grubuna yakın gördüklerini belirtmiştir.

Tablo: 5 Öğrencilerin Evlerinde Kaç Adet Bilgisayar Olduğu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Evinizdeki bilg. sayısı	f	%	% geç.	% yığ.
Hiç	101	7,6	7,6	7,6
1 Adet	750	56,6	56,6	64,3
2 Adet	338	25,5	25,5	89,8
3 Adet	88	6,6	6,6	96,5
4 Adet	27	2,0	2,0	98,5
5 Adet	18	1,4	1,4	99,8
6 Adet	2	,2	,2	100,0
Toplam	1324	100,0	100,0	

Öğrencilerin evlerinde kaç bilgisayar olduğuna bakıldığında, 101'i (% 7.6) evinde bilgisayar olmadığını, 750'si (% 56.6) bir adet bilgisayar olduğunu, 338'i (% 25.5) iki adet bilgisayar olduğunu, 88'i (% 6.6) üç adet bilgisayar olduğunu, 27'si (% 2.0) dört adet bilgisayar olduğunu, 18'i (% 1.4) beş adet bilgisayar olduğunu, ikisi (% 0.2) altı adet bilgisayar olduğunu belirtmiştir.

Tablo: 6 Sadece Öğrencinin Kullandığı Bilgisayar Var mı? Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Sadece öğrencinin kullandığı bil. var mı?	f	%	% geç.	% yığ.
Evet	516	39,0	39,0	39,0
Hayır	808	61,0	61,0	100,0
Toplam	1324	100,0	100,0	

Öğrencilerin sadece kendilerinin kullandığı bir bilgisayar olup olmadığına bakıldığında, 516'sı (% 39.0) sadece kendilerinin kullandığı bir bilgisayar olduğunu,

808'i (% 61.0) sadece kendilerinin kullandığı bir bilgisayarlarının olmadığını belirtmiştir.

Tablo: 7 Öğrencinin Kullandığı Bilgisayar Kaç Yıldır Var? Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Kendisine ait bil. kaç yıldır var?	f	%	% geç.	% yığ.
Yok	811	61,3	61,3	61,3
1 Yıl	53	4,0	4,0	65,3
2 Yıl	82	6,2	6,2	71,5
3 Yıl	71	5,4	5,4	76,8
4 Yıl	62	4,7	4,7	81,5
5 Yıl	70	5,3	5,3	86,8
6 Yıl	52	3,9	3,9	90,7
7 Yıl	35	2,6	2,6	93,4
8 Yıl	87	6,6	6,6	99,9
10 Yıl	1	,1	,1	100,0
Total	1324	100,0	100,0	

Öğrencilerin kendilerine ait bilgisayarlarının ne kadar süredir var olduğuna bakıldığında, 53'ü (% 4) bir yıldır var olduğunu, 82'si (% 6.2) iki yıldır var olduğunu, 71'i (% 5.4) üç yıldır var olduğunu, 62'si (% 4.7) dört yıldır var olduğunu, 70'i (% 5.3) beş yıldır var olduğunu, 52'si (% 3.9) altı yıldır var olduğunu, 35'i (% 2.6) yedi yıldır var olduğunu, 87'si (% 6.6) sekiz yıldır var olduğunu, bir öğrenci (% 0.1) on yıldır var olduğunu belirtmiştir.

Tablo: 8 E-posta Adresiniz Adınızı İçeriyor mu? Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

e-mail adınızı içeriyor mu?	f	%	% geç.	% yığ.
e-mailim yok	76	5,7	5,7	5,7
Adımı içeriyor	1001	75,6	75,6	81,3
Takma ad kullanıyorum	247	18,7	18,7	100,0
Toplam	1324	100,0	100,0	

Öğrencilerin kullandıkları e-posta adreslerinin kendi adlarını içerip içermediğine bakıldığında, 76'sı (% 5.7) e-posta adresine sahip olmadığını, 1001'i (% 75.6) kendi adını içerdiğini, 247'si (% 18.7) kendi adını içermediğini belirtmiştir.

Tablo: 9 İnternetin En Çok Hangi Amaçlar İçin Kullandıldığı Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

İnternet kullanım amacı	f	%	% geç.	% yığ.
Ders çalışmak / Ödev hazırlamak	254	19,2	19,2	19,2
Film izlemek / İndirmek	199	15,0	15,0	34,2
Sosyal ağlar (Facebook, Twitter, Msn vb.)	565	42,7	42,7	76,9
Eğlence (Oyun oynamak)	142	10,7	10,7	87,6
Alışveriş yapmak	5	,4	,4	88,0
Müzik indirmek	50	3,8	3,8	91,8
e-mail alıp-göndermek	12	,9	,9	92,7
Haber edinmek	72	5,4	5,4	98,1
Diğer	25	1,9	1,9	100,0
Toplam	1324	100,0	100,0	

Öğrencilerin interneti en çok hangi amaç için kullandıklarına bakıldığında, 565'i (% 42.7) sosyal ağlar (Facebook, Twitter, v.b) için, 254'ü (% 19.2) ders çalışmak / ödev hazırlamak için, 199'u (% 15.0) film izlemek/indirmek için, 142'si (% 10.7) eğlence (oyun oynamak) için, 72'si (% 5.4) haber edinmek için, 50'si (%

3.8) müzik indirmek için, 12'si (% 0.9) e-posta almak göndermek için, 5'i (% 0.4) alışveriş yapmak için, 25'i (% 1.9) bunların dışındaki amaçlar için internete girdiklerini belirtmiştir.

Tablo: 10 Günlük İnternet Kullanım Süresi Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Günlük internet kullanım süresi	f	%	% geç.	% yığ.
Hiç kullanmıyorum	126	9,5	9,5	9,5
1 Saat veya daha az	431	32,6	32,6	42,1
2 Saat	336	25,4	25,4	67,4
3 Saat	182	13,7	13,7	81,2
4 Saat	106	8,0	8,0	89,2
5 Saat	51	3,9	3,9	93,1
6 Saat	15	1,1	1,1	94,2
7 Saat	7	,5	,5	94,7
8 Saat	69	5,2	5,2	99,9
10 Saat	1	,1	,1	100,0
Toplam	1324	100,0	100,0	

Öğrencilerin cep telefonundan bağlanma süreleri de dahil internete günde kaç saat girdiklerine bakıldığında, 129'u (% 9.5) hiç kullanmadığını, 431'i (% 32.6) bir saat veya daha az kullandığını, 336'sı (% 25.4) iki saat kullandığını, 182'si (% 13.7) üç saat kullandığını, 106'sı (% 8.0) dört saat kullandığını, 51'i (% 3.9) beş saat kullandığını, 15'i (% 1.1) altı saat kullandığını, 7'si (% 0.5) yedi saat kullandığını, 60'ı (% 5.2) sekiz saat kullandığını, 1'i (% 0.1) on saat kullandığını belirtmiştir. Tüm grubun günlük internete bağlanma süresi ortalama 2.29'saattir (137 dk).

Tablo: 11 Günlük İnternette Bağlanmadan Bilgisayar Kullanım Süresi Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Günlük internette bağ. bil. kullanım süresi	f	%	% geç.	% yığ.
Hiç	411	31,0	31,0	31,0
1 Saat veya daha az	675	51,0	51,0	82,0
2Saat	122	9,2	9,2	91,2
3 Saat	47	3,5	3,5	94,8
4 Saat	13	1,0	1,0	95,8
5 Saat	23	1,7	1,7	97,5
6 Saat	11	,8	,8	98,3
8 Saat	22	1,7	1,7	100,0
Toplam	1324	100,0	100,0	

Öğrencilerin internete bağlanmadan günlük olarak bilgisayar başında ne kadar zaman geçirdiklerine bakıldığında, 411'i (% 31.0) hiç zaman geçirmediğini, 675'i (% 51.0) bir saat veya daha az zaman geçirdiğini, 122'si (% 9.2) iki saat zaman geçirdiğini, 47'si (% 3.5) üç saat zaman geçirdiğini, 13'ü (% 1.0) dört saat zaman geçirdiğini, 23'ü (% 1.7) beş saat zaman geçirdiğini, 11'i (% 0.8) altı saat zaman geçirdiğini, 22'si (% 1.7) sekiz saat zaman geçirdiğini belirtmiştir. Tüm grubun internete bağlanmadan günlük bilgisayar kullanım ortalaması 1.11 saattir (67 dk).

Tablo: 12 Kendinize Ait Telefon Var mı? Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Kendinize ait cep telefonu var mı?	f	%	% geç.	% yığ.
Evet	1225	92,5	92,5	92,5
Hayır	99	7,5	7,5	100,0
Toplam	1324	100,0	100,0	

Öğrencilerin kendilerine ait bir cep telefonu olup olmadığına bakıldığında, 1225'i (% 92.5) cep telefonuna sahip olduğunu, 99'u (% 7.5) cep telefonuna sahip olmadığını belirtmiştir.

Tablo: 13 Kaç Yıldır Cep Telefonunuz var? Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Kaç yıldır cep telefonunuz var?	f	%	% geç.	% yığ.
1 Yıldan az	190	14,4	14,4	14,4
1 Yıl	79	6,0	6,0	20,3
2 Yıl	143	10,8	10,8	31,1
3 Yıl	164	12,4	12,4	43,5
4 Yıl	238	18,0	18,0	61,5
5 Yıl	205	15,5	15,5	77,0
6 Yıl	149	11,3	11,3	88,2
7 Yıl	71	5,4	5,4	93,6
8 Yıl	85	6,4	6,4	100,0
Toplam	1324	100,0	100,0	

Öğrencilerin kendilerine ait cep telefonlarının ne kadar süredir var olduğuna bakıldığında, 190'ı (% 14.4) bir yıldan az, 79'u (% 6.0) bir yıl, 143'ü (% 10.8) iki yıl, 164'ü (% 12.4) üç yıl, 238'i (% 18.0) dört yıl, 205'i (% 15.5) beş yıl, 149'u (% 11.3) altı yıl, 71'i (% 5.4) yedi yıl, 85'inin (% 6.4) ise sekiz yıl süreyle cep telefonuna sahip olduğu belirlenmiştir.

4.2.Öğrencilerin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Davranışlarına İlişkin Çıkarımsal Bulgular

Bu bölümde öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet davranışlarına ilişkin çıkarımsal istatistiklere yer verilmiştir.

Cinsiyete göre siber zorbalık ve siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Tablo 14’de görüldüğü gibi cinsiyete göre siber zorbalık puanları açısından erkekler ve kızlar arasında erkekler lehine anlamlı bir fark vardır [$t_{(1322)} = -4.656$, $P = .000$]. Siber mağduriyet puanları açısından ise erkekler ve kızlar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$t_{(1322)} = -.101$, $p = .920$]. Veriler incelendiğinde erkeklerin kızlardan daha fazla siber zorbalık yaptığı görülmesine karşın, siber mağduriyet açısından cinsiyete göre anlamlı bir fark bulunmamaktadır (Bkz. Tablo 3).

Tablo 14: Cinsiyete Göre Siber Zorbalık Puanları Farkı İçin Yapılan İlişkisiz Örneklem t-Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	SS	SHO	t Testi			
						t	Sd	p	η^2
Cinsiyet	Erkek	701	30.0057	12.43256	.46957	-4.656	1322	.000	.13
	Kadın	623	27.1300	9.66733	.38731				

Tablo 15: Cinsiyete Göre Siber Mağduriyet Puanları Farkı için Yapılan İlişkisiz Örneklem t-Testi

Puan	Gruplar	N	\bar{X}	SS	SHO	t Testi			
						t	Sd	p	η^2
Cinsiyet	Erkek	701	26.5193	3.86578	.14601	-.101	1322	.920	.00
	Kadın	623	26.4992	3.29955	.13219				

Tabloda görüldüğü üzere yaşa göre siber zorbalık ve siber mağduriyet puanları farkına bakıldığında, siber zorbalık puanları açısından anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$F(4, 1319)= 2.310, p=.056$]. Siber mağduriyet puanları açısından bakıldığında [$F(4, 1319)=4.502, p=.001$] fark olduğu görülmektedir. Hangi yaş düzeyleri arasında fark olduğuna bakmak için Scheffe Çoklu Karşılaştırma Testi yapılmıştır.

Yaş düzeylerine göre siber zorbalık ve siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Tablo 16 : Yaş Düzeylerine Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Puanları Farkı İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi

	KT	Sd	KO	F	P	η
Siber Zorbalık Gruplar						
Puanı Arası	1176.156	4	294.038	2.310	.056	.08
Gruplarıçi	167880.029	1319	127.278			
Toplam	169056.181	1323				
Siber Mağdur Gruplar						
Puanı Arası	232.085	4	58.021	4.502	.001	.11
Gruplarıçi	17000.788	1319	12.889			
Toplam	17232.872	1323				

Tablo 17: Yaş Düzeylerine Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Puanları Ortalaması, Standart Sapması ve Standart Hatası

	N	\bar{X}	SS	SH	
Siber Zorbalık Puanı	13 ve 14	265	28.0189	10.36035	.63643
	15	304	28.3980	10.49074	.60169
	16	375	28.4293	10.32544	.53320
	17	303	28.8119	12.29982	.70661
	18 ve 19	77	32.2987	16.47731	1.87776
	Toplam	1324	28.6526	11.30409	.31066
Siber Mağduriyet Puanı	13 ve 14	265	25.8755	2.99424	.18393
	15	304	26.4868	3.55529	.20391
	16	375	27.0267	3.97443	.20524
	17	303	26.3333	3.46091	.19882
	18 ve 19	77	26.9610	4.10212	.46748
	Toplam	1324	26.5098	3.60910	.09919

Siber mağduriyet açısından, 16 yaşındaki öğrencilerin ($\bar{X}=27.03$, $SS=3.97$) 13 - 14 yaş grubundaki öğrencilere ($\bar{X}=25.088$, $SS=2.99$) göre anlamlı düzeyde daha fazla siber mağdur oldukları görülmektedir (Bkz. Tablo 18).

Tablo 18: Siber Mağduriyet Açısından Yaş Düzeylerine Göre Fark için Yapılan Scheffe Çoklu karşılaştırma Testi

Bağımlı	(I) yaş	(J) yaş	Ort. Farkı(I-J)	SH	P
Siber Mağdur	13 ve 14 yas	15 yas	-.61137	.30172	.392
		16 yas	-1.15119*	.28811	.003
		17 yas	-.45786	.30195	.681
		18 ve 19 yas	-1.08557	.46479	.244
	15 yas	13 ve 14 yas	.61137	.30172	.392
		16 yas	-.53982	.27707	.435
		17 yas	.15351	.29144	.991
		18 ve 19 yas	-.47420	.45803	.899
	16 yas	13 ve 14 yas	1.15119*	.28811	.003
		15 yas	.53982	.27707	.435
		17 yas	.69333	.27733	.182
		18 ve 19 yas	.06563	.44918	1.000
17 yas	13 ve 14 yas	.45786	.30195	.681	
	15 yas	-.15351	.29144	.991	
	16 yas	-.69333	.27733	.182	
	18 ve 19 yas	-.62771	.45818	.758	
18 ve 19 yas	13 ve 14 yas	1.08557	.46479	.244	
	15 yas	.47420	.45803	.899	
	16 yas	-.06563	.44918	1.000	
	17 yas	.62771	.45818	.758	

Okul türlerine göre siber zorbalık ve siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Tablo 19 : Okul Türüne Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Puanları Farkı İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi

		KT	Sd	KO	F	p	ŋ
Siber Zorbalık Puanı	Gruplar Arası	1211.383	5	242.277	1.902	.091	.08
	Gruplarıçi	167844.798	1318	127.348			
	Toplam	169056.181	1323				
Siber Mağdur Puanı	Gruplar Arası	206.544	5	41.309	3.198	.007	.11
	Gruplarıçi	17026.329	1318	12.918			
	Toplam	17232.872	1323				

Tablo 19'den de görüldüğü üzere, okul türlerine göre, siber zorbalık ve siber mağduriyet puanları arasındaki farka bakıldığında, siber zorbalık puanları açısından anlamlı bir fark bulunmazken [$F_{(5, 1318)}=1.902$, $p=.091$], siber mağduriyet puanları açısından anlamlı bir fark bulunmaktadır [$F_{(5,1318)}=3.198$, $p=.007$]. Hangi okul türleri arasında fark olduğunu görmek için Scheffe Çoklu Karşılaştırma Testi yapılmıştır.

Tablo 20: Okul Türüne Göre Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Puanları Ortalaması, Standart Sapması ve Standart Hatası

	Liseler	N	\bar{X}	SS	SH
Siber Zorbalık Puanı	Anadolu	369	28.1003	10.41154	.54200
	Meslek	351	30.1966	12.77648	.68196
	Düz	405	28.2840	11.23493	.55827
	İmam Hatip	85	28.1176	8.74563	.94860
	Özel	48	27.5625	11.52593	1.66362
	And. Öğrt.	66	27.2727	10.49329	1.29163
	Toplam	1324	28.6526	11.30409	.31066
Siber Mağduriyet Puanı	Anadolu	369	26.7669	3.58816	.18679
	Meslek	351	26.8433	3.82039	.20392
	Düz	405	26.0049	3.40718	.16930
	İmam Hatip	85	26.0353	3.53030	.38291
	Özel	48	27.1667	3.62810	.52367
	And. Öğrt.	66	26.5303	3.56142	.43838
	Toplam	1324	26.5098	3.60910	.09919

Tablo 21’da okul türüne göre siber mağduriyet puanları için yapılan Scheffe Çoklu Karşılaştırma Testi’nde, Anadolu Öğretmen Lisesi (\bar{X} =26.53, SS=3.56), Meslek Lisesi (\bar{X} =26.84, SS=3.82) ve Özel Lise öğrencilerinin (\bar{X} =27.17, SS=3.63) Genel Lise öğrencilerine (\bar{X} =26.00, SS=3.41) göre daha yüksek düzeyde siber mağdur oldukları bulunmuştur.

Tablo 21: Siber Mağ. İçin Okul Türüne Göre Fark İçin Yapılan Scheffe Çoklu Karşılaştırma Testi

Bağımlı Değişken	(I) okul türü	(J) okul türü	Ortalama .Farkı(I-J)	SH	P
Siber Mağduriyet	Anadolu Liseleri	Meslek	-.07637	.26798	.776
		Genel Lise	.76200*	.25866	.003
		İmam Hatip	.73164	.43242	.091
		Özel Lise	-.39973	.55149	.469
		Anadolu Öğrt.	.23663	.48035	.622
	Meslek Liseleri	Anadolu	.07637	.26798	.776
		Genel Lise	.83837*	.26211	.001
		İmam Hatip	.80801	.43449	.063
		Özel Lise	-.32336	.55311	.559
		Anadolu Öğrt.	.31300	.48222	.516
	Gene Liseler	Anadolu	-.76200*	.25866	.003
		Meslek	-.83837*	.26211	.001
		İmam Hatip	-.03036	.42881	.944
		Özel Lise	-1.16173*	.54866	.034
		Anadolu Öğrt.	-.52536	.47710	.271
	İmam Hatip Lisesi	Anadolu	-.73164	.43242	.091
		Meslek	-.80801	.43449	.063
		Genel Lise	.03036	.42881	.944
		Özel Lise	-1.13137	.64893	.081
		Anadolu Öğrt.	-.49501	.58967	.401
Özel Lise	Anadolu	.39973	.55149	.469	
	Meslek	.32336	.55311	.559	
	Genel Lise	1.16173*	.54866	.034	
	İmam Hatip	1.13137	.64893	.081	
	Anadolu Öğrt.	.63636	.68181	.351	
And. Öğrt. Lisesi	Anadolu	-.23663	.48035	.622	
	Meslek	-.31300	.48222	.516	
	Genel Lise	.52536	.47710	.271	
	İmam Hatip	.49501	.58967	.401	
	Özel Lise	-.63636	.68181	.351	

İnternet kullanım süresi, depresyon düzeyi ve benlik saygısı, siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarını anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

Tablo 22: Siber Zorbalık Puanların Açıklayan Değişkenler İçin Hiyerarşik Regresyon Analizi

Değişken	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β	ΔR^2
Model 1				.086
Beck Depresyon Top.	.345	.031	.294	
Model 2				.106
Beck Depresyon Top.	.323	.031	.276**	
İnternet kullanım süresi	.860	.155	.146**	
Model 3				.109
Beck Depresyon Top.	.360	.034	.307**	
İnternet kullanım süresi	.863	.154	.146**	
Benlik Saygısı Top.	-.551	.229	-.070*	

$R^2 = .033$ için Model 1; $\Delta R^2 = .05$ için Model 2; $\Delta R^2 = 0.022$ için Model 3

* $p < .05$. ** $p < .01$. *B* = Standartlaştırılmamış regresyon katsayısı. *SE B* = *B* nin standart hatası.

β = Standartlaştırılmış regresyon katsayısı.

Depresyon, benlik saygısı ve internet kullanım süresinin siber zorbalığı yordayıp yordamadığını incelemek için hiyerarşik regresyon analizi yapılmış ve genel olarak modelin anlamlı olduğu [$F(3,1320)=55.04, p=.000$] ve bu değişkenlerin siber zorbalıktaki değişimin % 10.9'unu açıkladığı bulunmuştur.

Tablo 22'ye bakıldığında birinci modelden de görüleceği üzere depresyon siber zorbalıktaki değişimin % 8.6'sını anlamlı düzeyde tek başına açıklayan değişken olarak bulunmuştur [$t=46.72$, $p=.000$, $\beta=.29$]. ikinci modelde ise depresyona ek olarak internet kullanım süresi % 2'lik bir katkıyla siber zorbalıktaki değişimin % 10.6'sını açıklamıştır [sırasıyla $t_{Dep.}=10.52$; $t_{int.kul.sür.}=5.56$, $p=.000$, $\beta_{Dep.}=.28$, $\beta_{iks.}=.15$]. Üçüncü modelde ise depresyon ve internet kullanım süresine ek olarak benlik saygısının da modele % 0.3'lük bir katkı yaparak bu üç değişkenin birlikte siber zorbalıktaki değişimin % 10.9'unu anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür [sırasıyla $t_{Dep.}=10.52$; $t_{iks.}=5.59$; $t_{Bs.}=-2.40$, $p<.05$ $\beta_{Dep.}=.31$, $\beta_{iks.}=.15$, $\beta_{Bs.}=-.07$].

Bir diğer ifadeyle depresyon puanlarındaki bir standart sapmalık artış siber zorbalık puanlarında .31 standart sapmalık artış meydana getirmektedir. İnternet kullanım sürelerindeki bir standart sapmalık artış siber zorbalık puanlarında .15 standart sapmalık bir artış meydana getirmektedir. Benlik saygısı puanlarındaki bir standart sapmalık azalmış siber zorbalık puanlarında -.07 standart sapmalık bir artış meydana getirmektedir. Görüldüğü üzere depresyon, benlik saygısı ve internet kullanım süresindeki artış siber zorbalıkta pozitif yöndeki artışı açıklayabilmektedir.

Tablo 23: Siber Mağduriyet Puanlarını Açıklayan Değişkenler İçin Hiyerarşik Regresyon Analizi

Değişken	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β	ΔR^2
Model 1				.088
Beck Depresyon Top.	.112	.010	.299**	
Model 2				.118
Beck Depresyon Top.	.104	.010	.277**	
İnternet kullanım süresi	.328	.049	.174**	
Model 3				.120
Beck Depresyon Top.	.094	.011	.251**	
İnternet kullanım süresi	.327	.049	.173**	
Benlik Saygısı Top.	.148	.073	.059*	

Depresyon, benlik saygısı ve internet kullanım süresinin siber mağduriyeti yordayıp yordamadığını incelemek için hiyerarşik regresyon analizi yapılmış ve genel olarak modelin anlamlı olduğu [$F_{(3,1320)}=60.98, p=.000$] ve bu değişkenlerin siber zorbalıktaki değişimin % 12.0'ını açıkladığı bulunmuştur.

Tablo 23'e bakıldığında birinci modelden de görüleceği üzere, depresyon siber mağduriyetteki değişimin % 8.8'ini anlamlı düzeyde tek başına açıklayan değişken olarak bulunmuştur [$t=152.79, p=.000, \beta=.30$]. İkinci modelde ise depresyona ek olarak internet kullanım süresi % 3'lük bir katkıyla siber mağduriyetteki değişimin % 11.8'ini açıklamıştır [sırasıyla $t_{Dep}=10.64; t_{İks}=6.68,$

$p=.000$, $\beta_{Dep}=.28$, $\beta_{iks}=.17$]. Üçüncü modelde ise depresyon ve internet kullanım süresine ek olarak benlik saygısının da modele % 0.2'lik bir katkı yaparak bu üç değişken birlikte siber mağduriyetteki değişimin % 12'sini anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür [sırasıyla $t_{Dep}=8.64$; $t_{iks}=6.67$; $t_{Bs}=2.04$, $p<.05$ $\beta_{Dep}=.25$, $\beta_{iks}=.17$, $\beta_{Bs}=.06$].

Bir diğer ifadeyle depresyon puanlarındaki bir standart sapmalık artış, siber mağduriyet puanlarında .25 standart sapmalık bir artış meydana getirmektedir. İnternet kullanım sürelerindeki bir standart sapmalık artış, siber mağduriyet puanlarında .17 standart sapmalık bir artış meydana getirmektedir. Benlik saygısı puanlarındaki bir standart sapmalık azalma, siber mağduriyet puanlarında .06 standart sapmalık bir artış meydana getirmektedir. Görüldüğü üzere depresyon ve internet kullanım süresindeki artışın yanı sıra benlik saygısı puanındaki azalma, siber mağduriyetteki artışı anlamlı düzeyde açıklamaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM: TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgular araştırmanın alt amaçları doğrultusunda tartışılmış ve yorumlanmıştır.

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin siber zorbalık puanları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Cinsiyet ve siber zorbalık davranışları arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmaların birbirinden farklı sonuçlara ulaştıkları görülmektedir. Bazı araştırma sonuçlarında erkeklerin kızlardan daha fazla siber zorbalık yaptığı görülmüştür. Bazı araştırmalarda ise kızların erkeklerden daha fazla siber zorbalık yaptığı ortaya koyulmuştur (Agatston, Kowalski, Limber, 2007; Keith ve Martin, 2005; Li, 2007). Bunların yanında bir de cinsiyet ile siber zorbalık davranışı arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ortaya koyan çalışmalar vardır (Beran ve Li, 2005; Çivilidağ ve Cooper, 2013; Hinduja ve Patchin, 2008; Patchin ve Hinduja, 2006; Slonje ve Smith, 2008).

Bu araştırmanın sonuçlarına bakıldığında erkek öğrencilerin (% 30) kız öğrencilerden (% 27) daha fazla siber zorbalık davranışı sergilediği görülmektedir. Bu bulgu Arıca (2008;2009), Çetinkaya (2010), Dilmaç (2009), Dehue, Bolman ve Völlink (2008), (ortaokul öğrencileriyle yaptıkları çalışmalarında), Ekşi (2012), Erdur-Baker ve Kavşut (2007), Kowalski ve Limber (2007), Li (2006), Peker (2012), Serin (2012), Şahin ve diğerleri (2010), Türkileri (2012) ve Ybaraa'nın (2004) bulguları ile tutarlılık göstermektedir. Erkeklerin daha fazla siber zorbalık davranışı göstermesinde bilgi ve iletişim teknolojilerini kızlardan daha fazla kullanmasıyla ilgili olduğu düşünülmektedir (Burnukara, 2009; Tahiroğlu ve diğerleri, 2008). 717 kişiyle yapılan bir çalışmada erkeklerin hem geleneksel hem de siber zorbalık deneyiminin kızlardan daha fazla olduğu görülmüştür. Bunun nedenini ortaya koymak için yapılan hiyerarşik çoklu regresyon analizi sonuçlarında erkeklerin geleneksel zorbalık deneyimlerinin ve elektronik iletişim araçlarını sık

kullanmanın siber zorbalığı yordamada başarılı değişkenler olduğu görülmüştür. Ayrıca empati düzeyi yüksek olan kızların empati düzeyi düşük olan erkeklere oranla daha az siber zorbalık yaptığı görülmektedir (Topcu, 2008). Başka bir çalışmada ise, erkeklerin kızlardan daha fazla boyun eğici davranışta bulunduğu yani kendisini başka insanlar karşısında zayıf olarak algıladığı, kendisi üzerinde güç ve kontrol kurmak isteyenlere karşı koyamadığı görülmektedir. Boyun eğici davranışlara sahip olan erkeklerin internet ortamından yararlanarak daha fazla siber zorbalık yaptığı görülmektedir (Peker, 2012).

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin siber mağduriyet puanları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Siber mağduriyet ile cinsiyet arasında bir ilişki olup olmadığı bazı araştırmacılar tarafından ele alınmaktadır. Bazı çalışmalar kızların erkeklerden daha az mağdur olduklarını ortaya koymuştur (Arıcak, 2008; 2009; Bayar, 2010; Çetinkaya, 2010; Çifçi, 2010; Dilmaç, 2009; Erdur-Baker, 2010; Katzer, 2009; Topçu, 2008). Bazı araştırmalar ise kızların erkeklerden daha fazla siber mağdur olduklarını ortaya koymuştur (Dempsey, 2009; Kowalski, 2007; Li, 2005; Mesch, 2009; Smith, 2008; Ybarra, 2006). Bu araştırma sonucunda, araştırmaya katılan erkek öğrenciler ile kız öğrencilerin siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Peker (2012), Li (2006), Mesch (2009), Smith ve arkadaşları (2008), Ybarra ve arkadaşları da (2006) araştırma sonuçlarında siber mağduriyet açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık olmadığını ortaya koymuştur. Bizim araştırma sonucumuz söz konusu araştırma sonuçlarıyla tutarlılık göstermektedir. Peker (2012), siber mağduriyet açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark olmamasını, elektronik iletişim araçlarını zarar vermek amacıyla kullanmanın hem erkeklerde hemde kızlarda aynı etkiye yol açması şeklinde açıklamaktadır.

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin siber zorbalık puanları yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Yaş ve siber zorbalık arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalarda farklı sonuçlar görülebilmektedir. Bazı araştırmacılar yaşın artışıyla birlikte öğrencilerin iletişim teknolojilerine daha rahat ulaşabildiklerini; bu teknolojik araçları ve interneti kullanma konusunda yeteneklerini daha fazla geliştirdiklerini; bu nedenle daha fazla siber zorbalık yaptıklarını düşünmektedirler (Campbell, 2005; Kowalski ve Limber, 2007; Slonje ve Smith, 2008; Ybarra ve Mitchell, 2004).

Bu araştırma sonucunda yaş gruplarına göre siber zorbalık puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bayar (2010), Beran ve Li (2005), Çivilidağ ve Cooper (2013), Erdur-Baker ve Kavşut (2007), Eroğlu (2011), Smith ve arkadaşları (2008), Özdemir ve Akar (2011), yapmış oldukları araştırmalarında da siber zorbalık açısından yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık olmadığını ortaya koymuşlardır. Dolayısıyla araştırma sonucumuz, söz konusu araştırma sonuçlarıyla tutarlılık göstermektedir. Çalışmamızın sadece lise öğrencileriyle yapılmış olması; ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinin dahil edilmemesi yani yaş aralığının dar olması, siber zorbalık puanları açısından yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık görülmemesinin bir nedeni olarak düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin siber mağduriyet puanları yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Araştırma sonuçlarına bakıldığında yaş gruplarına göre siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. 16 yaşındaki öğrencilerin, 13 ve 14 yaşlarında bulunan öğrencilere göre daha fazla mağdur oldukları görülmektedir. Sarak (2012) öğrencilerin yaşlarının artmasıyla birlikte siber mağduriyetin arttığını belirtmekte; Hinduja ve Patchin (2008) yaşla birlikte hem zorbalıkta bulunmanın hem mağduriyetin artış gösterdiğini belirtmektedir. Yaşla birlikte mağduriyetin artmasının nedenlerinden birinin artan yaşla birlikte bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma yeteneklerinin ve bu teknolojilere ulaşma imkânlarının artması olduğu düşünülmektedir (Campbell, 2005; Kowalski ve Limber, 2007).

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin okul türlerine göre siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir fark varken, siber zorbalık puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

Bu araştırma sonucuna göre siber zorbalık açısından okul türleri arasında anlamlı bir farklılık görünmezken; Anadolu Öğretmen Lisesi, meslek ve özel lise öğrencilerinin, genel lisedeki öğrencilere göre daha fazla mağdur oldukları görülmektedir. Anadolu Öğretmen Lisesi ve özel lise ile ilgili mevcut araştırma bulguları olmamakla birlikte, meslek lisesi öğrencilerinin bilişim teknolojilerini daha fazla kullanmaları nedeniyle daha fazla siber mağdur oldukları düşünülmektedir. Özellikle araştırma kapsamında bulunan Ticaret Meslek Lisesi ve meslek liselerinin web tasarımı gibi yoğun bilgisayar kullanımı gerektiren alanlarında okuyan öğrencilerin, bilişim teknolojilerini çok sık kullanması, mağdur olmalarının bir nedeni olarak görülmektedir. Topçu, Erdur-Baker, Çapa ve Aydın (2008), özel okuldaki bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanan öğrencilerin devlet okullarında okuyan öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık yaptıklarını, Erdur-Baker ve Kavşut (2007), internet ve internet temelli iletişim kaynaklarının kullanımı ile siber mağduriyet arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu, Ybarra ve Mitchell (2004b) de internetin yoğun kullanımının siber mağduriyetin yordayıcısı olduğunu belirtmektedirler.

İnternet kullanım süresi, depresyon düzeyi ve benlik saygısı, siber zorbalık puanlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır.

Araştırmamızın sonucuna bakıldığında, depresyon puanlarındaki bir standart sapmalık artış siber zorbalık puanlarında .31 standart sapmalık bir artış meydana getirmektedir. İnternet kullanım sürelerindeki bir standart sapmalık artış ise siber zorbalık puanlarında .15 standart sapmalık bir artış meydana getirmektedir. Benlik saygısı puanlarındaki bir standart sapmalık azalma ise siber zorbalık puanlarında -.07 standart sapmalık bir artış meydana getirmektedir. Görüldüğü üzere depresyon, benlik sayısı ve internet kullanım süresindeki artış siber zorbalıkta pozitif yöndeki artışı açıklayabilmektedir.

Özdemir ve Akar (2011), 336 öğrenciyle yaptıkları bir çalışmada, öğrencilerin internet kullanım süreleriyle zorbalık puanları arasındaki ilişkiyi incelemiştir; beş saatten daha fazla internet kullanan öğrencilerin diğerlerine göre daha fazla siber zorbalık yaptığını bulmuşlardır.

Depresyon konusunda yapılan çalışmaların daha çok siber mağduriyet ve depresyon ilişkisi içinde incelendiği görülmektedir. Benlik saygısı ile ilgili olarak Patchin ve Hinduja (2010) zorbalıkla benlik saygısı arasında bir tutarsızlık olduğunu; zorbalık yapanların hem yüksek hem de düşük benlik saygısına sahip olabileceğini belirtmişlerdir.

İnternet kullanım süresi, depresyon düzeyi ve benlik saygısı, siber mağduriyet puanlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır.

Bu araştırmanın sonucuna bakıldığında, depresyon puanlarındaki bir standart sapmalık artış, siber mağduriyet puanlarında .25 standart sapmalık bir artış meydana getirmektedir. İnternet kullanım sürelerindeki bir standart sapmalık artış, siber mağduriyet puanlarında .17 standart sapmalık bir artış meydana getirmektedir. Benlik saygısındaki bir standart sapmalık azalma, siber mağduriyet puanlarında .06 standart sapmalık bir artış meydana getirmektedir. Görüldüğü üzere depresyon ve internet kullanım süresindeki artışın yanı sıra benlik saygısı puanındaki azalma, siber mağduriyetteki artışı anlamlı düzeyde açıklamaktadır.

Bu konuda yapılan çalışmalara bakıldığında mağduriyet ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Depresyon belirtileri gösterenler daha fazla mağdur olmaktadır (Ybarra ve Mitchell, 2004; Ybarra, 2005). Geleneksel zorbalık ve depresyon ile ilgili başka bir çalışmada Fekkes ve arkadaşları (2006), eğitim öğretim yılının başında iştahsız, kaygılı ve depresif olan çocukların eğitim öğretim yılının sonunda mağdur olma konusunda daha yüksek risk taşıdıklarını belirtmektedir. Klomek (2011), liselerde diğer problemlerini anlatmayan; fakat sadece zorbalık davranışlarını bildiren öğrencilerin, zorbalık davranışı bildirmeyen öğrencilerden daha fazla depresif belirtiler gösterdiğini belirtmektedir. Kapıcı (2004), bedensel, duygusal ve cinsel zorbalığa daha fazla maruz kalan çocukların daha az

maruz kalan çocuklara göre daha yüksek düzeyde depresyon gösterdiğini belirtmektedir.

İnternet kullanım sürelerine bakıldığında, Hinduja ve Patchin (2008), interneti sık kullanan ve kullanmayan bireyleri karşılaştırmış ve mağdur olanların, zorbalığa hiçbir şekilde bulaşmamış olanlardan daha fazla internet kullandığını belirtmiştir. Başka bir çalışmada ise interneti kullanma durumuna göre zorbalığa bakılmış ve internet kullananların kullanmayanlardan daha fazla zorbalıkla karşılaştıkları görülmüştür (Serin, 2012).

Benlik saygısı ve siber mağduriyet ilişkisine bakıldığında ise zorbalık ve benlik saygısı arasındaki tutarsızlık yerini daha tutarlı bir duruma bırakmaktadır. Yeterli literatür desteği olmadığı için geleneksel zorbalık ve siber zorbalığı birlikte değerlendirip benlik saygısı ilişkisine baktığımızda mağdurların daha düşük benlik saygısına sahip oldukları görülmektedir (Çetinkaya ve diğerleri, 2009; Patchin ve Hinduja, 2009; Patchin ve Hinduja, 2010).

ALTINCI BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Bu araştırmada siber zorbalık, siber mağduriyet, benlik saygısı ve depresyon arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Öncelikle araştırma sorularına ilişkin sonuçlar daha sonrada öğrencilerin bilgisayar, cep telefonu, internet kullanımı ve demografik özelliklerine ilişkin sonuçlara yer verilmiştir. Araştırmanın genel olarak sonuçları şu şekilde özetlenebilir:

1. Öğrencilerin siber zorbalık yapma ve siber mağdur olma oranları incelendiğinde;

Öğrencilerin % 28.65'inin siber zorbalık yaptığı, % 26.51'inin siber mağduriyet yaşadığı görülmektedir.
2. Erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla siber zorbalık yaptığı görülmektedir. Buna karşın siber mağduriyet açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.
3. Yaş gruplarına göre siber zorbalık puanları arasında anlamlı bir fark bulunmazken, siber mağduriyet açısından yaş grupları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. 16 yaşındakilerin 13 ve 14 yaşındakilere göre daha fazla mağdur oldukları görülmektedir.
4. Siber zorbalık açısından okul türleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmazken, siber mağduriyet açısından okul türleri arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Anadolu Öğretmen Lisesi, meslek liseleri ve özel lise öğrencilerinin genel lisede eğitim gören öğrencilere göre daha yüksek düzeyde mağdur oldukları görülmektedir.
5. Depresyon düzeyinin siber zorbalık puanlarındaki değişimin % 8.6'sını, internet kullanım süresinin % 2'sini ve benlik saygısının % 0.3'ünü

açıkladığı görülmektedir. Üç değişkenin birlikte siber zorbalıktaki değişimin % 10.9'unu anlamlı düzeyde yordadığı görülmektedir.

6. Depresyon düzeyinin siber mağduriyet puanlarındaki değişimin % 8.8'ini, internet kullanım süresinin % 3'ünü ve benlik saygısının % 0.2'sini açıkladığı görülmektedir. Üç değişken birlikte siber mağduriyetteki değişimin % 12'sini anlamlı düzeyde yordadığı görülmektedir.
7. Öğrencilerin neredeyse tamamına yakınının evinde bilgisayar olduğu; fakat öğrencilerin yarısından daha azının sadece kendisinin kullandığı bir bilgisayara sahip olduğu görülmektedir. Öğrenciler internete bağlanmadan günlük olarak bilgisayar başında ortalama 67 dakika zaman geçirmişlerdir. İnternetle birlikte bilgisayar kullanım sürelerinin daha da artacağı düşünülmektedir. Öğrencilerin neredeyse tamamına yakınının kendisine ait bir cep telefonu vardır. Öğrencilerin yarısından biraz fazlası günlük olarak on dakika ya da daha az sürede telefonda görüşme yaptığı, yarısından fazlasının günlük olarak 50 ya da daha az mesaj attığı ve mesaj aldığı görülmektedir. Günlük olarak bilgisayar ve cep telefonunu kullanarak internete bağlanma sürelerine bakıldığında ortalama 137 dakika olduğu görülmektedir. İnterneti en çok sosyal ağlar (Facebook, Twitter, vb.), daha sonra ders çalışmak / ödev hazırlamak ve film izlemek / indirmek için kullandıkları görülmektedir.

Bu sonuçlar iletişim teknolojilerini kullanım oranlarının lise öğrencileri arasında yüksek bir orana ulaştığını göstermektedir.

6.2. Öneriler

Bu çalışmanın sadece İstanbul'un Fatih ilçesi ve bu ilçede okuyan lise öğrencileriyle yapılmış olması çalışmanın sınırlılıklarından biridir. Daha sonra yapılacak olan çalışmalara ilköğretim, ortaöğretim ve üniversite öğrencilerinde dahil edilmesi ve farklı yerleşim yerlerinden öğrencilerin seçilmiş olması daha geniş kapsamlı sonuçlara ulaşılmasını sağlayacaktır.

Veri toplanması amacıyla öğrencilere tek oturumda (40 dakika) Kişisel Bilgi Formu, Siber Zorbalık Ölçeği, Siber Mağduriyet Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği ve

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinin uygulanması öğrencilerin odaklanmasını güçleştirmiş olabilir. Ölçeklerin aynı öğrencilere, farklı zaman dilimlerinde, iki oturum şeklinde uygulanmasının daha sağlıklı verilere ulaşılmasını sağlayacağı düşünülmektedir.

Siber zorbalık ve siber mağduriyetin yaygınlık düzeyini tespit etmek için öğrencilerin bildirimleri kullanılmıştır. Siber zorbalığın istenmeyen bir davranış olması, öğrencinin bu davranışını araştırmacıyla paylaşmak istememesine neden olabilir. Daha sonra yapılacak çalışmalarda öğrencilerin bildirimleri dışında bilgi toplama yöntemlerinede yer verilebilir. Gözlem yaparak anne ve babadan, öğretmenlerden ve öğrencilerin akranlarından bu konuda bilgi alınabilir. Bu konuda okul disiplin kuruluna yansıyan veya şikayet nedeniyle adli mercilere yansıyan vakalardan da bilgi alınabilir.

Siber zorbalık ve siber mağduriyet çok eskiye dayanmayan bir çalışma alanı olmakla birlikte bu konuda yapılan çalışmalara bakıldığında, çalışmaların büyük kısmının tanımlama, sınıflandırma, ve yaygınlık düzeyine ilişkin olduğu görülmektedir. Elbette bu çalışmaların önemi azımsanamaz; ancak siber zorbalık ve siber mağduriyetin daha iyi anlaşılabilmesi için farklı değişkenlerle olan ilişkilerine de bakılması gerekmektedir. Ayrıca mevcut çalışmalar daha çok siber zorbalık konusu üzerinde durmakta; siber mağduriyet konusu ise zorbalığın sonucu olarak ele alınmaktadır. Bu bakımdan siber mağduriyet konusunda daha fazla çalışma yapılmasının, alana daha fazla katkı sunacağı düşünülmektedir.

Siber zorbalık ve siber mağduriyetin hangi türden etkilerinin olduğu konusu, araştırmacıların ilgisini beklemektedir. Hem alanın yeni olması hem de çalışmaların az sayıda olması göz önünde bulundurulduğunda, araştırmacıların daha titiz ve daha fazla değişkeni göz önünde bulundurmaları gerektiği düşünülmektedir. Bu yolla siber zorbalık ve siber mağduriyetin etkileri daha iyi ortaya konulabilir. Bununla birlikte siber zorbalık davranışının ve siber mağduriyetin etkilerinin azaltılması için gerekli eğitim programlarının oluşturulmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle araştırmacıların gerekli eğitim programlarının oluşturulmasında aktif bir rol üstlenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Bu alışma nicel bir çalışma olduğu için öğrencilerin öznel yaşantılarını yansıtamamaktadır.Daha sonra yapılacak araştırmalar nitel çalışmalarla zenginleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Agatston, W. Patricia, Robin Kowalski, ve Susan Kimber. "Student's perspective on cyber bullying," *Journal of Adolescent Health* 41(6), (2007): 59–60.
- Lenhart, Amanda. "Cyberbullying and Online Teens," *Pew Internet & American Life Project*, June 27, (2007): 1-8.
- Arıcak, Tolga, Sinem Siyahhan, Ayşegül Uzunhasanoğlu, Sevda Sarıbeyoğlu, Songül Çıplak, Nesrin Yılmaz ve Cemil Memmedov. "Cyberbullying among Turkish Adolescents," *CyberPsychology & Behavior* 11 (3), (2008): 253-261.
- Arıcak, O. Tolga. "Psychiatric Symptomatology as a Predictor of Cyberbullying among University Students," *Eurasian Journal of Educational Research* 34, (2009): 167–184.
- Arıcak, O. Tolga. "Siber Zorbalık: Gençlerimizi Bekleyen Yeni Tehlike," *Kariyer Penceresi* 2 (6), (2011): 10-12.
- Arıcak, O. Tolga, Hüseyin Kınay, ve Taşkın Tanrıku. "Siber Mağduriyet Ölçeği'nin İlk Psikometrik Bulguları," *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi dergisi* 17 (2012): 101-114.
- Arıcak, O. Tolga, Taşkın Tanrıku, ve Hüseyin Kınay. "Siber Mağduriyet Ölçeği'nin İlk Psikometrik Bulguları," *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi* 2 (11), (2012): 1-6.
- Ayas, Tuncay, ve M. Barış Horzum. "Öğretmenlerin Sanal Zorbalık Algılarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi," *International Online Journal of Educational Sciences* 3(2), (2011): 619–640.

- Ayas, Tuncay ve M. Barış Horzum. “İlköğretim Öğrencilerinin Sanal Zorba ve Mağdur Olma Durumu,”*İlköğretim Online* 11(2), (2012): 369-380.
- Aynsley-Green, ALbert. *Bullying Today*. London: Office of the Children’s Commissioner, 2006.
- Bacanlı, Hasan. *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Asal Yayınları, 2008.
- Bhat, Christine Suniti. “Cyber Bullying: Overview and Strategies for School Counsellors,”*Berson, R. Ilene, Michael J. Berson, ve Jhon M. Ferron. “Emerging Risks of Violence in The Digital Age: Lessons for educators from an online study of adolescent girls in the United States,” Journal of School Violence* 1(2), (2002): 51–71.
- Bakırcıoğlu, Rasim. *Çocuk ve Ergenlerde Ruh Sağlığı*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2010.
- Barlett, P. Christopher and Douglas A. Gentile. “Attacking Others Online: The Formation of Cyberbullying in Late Adolescence,”*Psychology of Popular Media Culture* 1 (2), 2012: 123-135.
- Bayar, Yusuf. *Okul Sosyal İklimi İle Geleneksel ve Sanal Zorbalık Arasındaki İlişkiler: Genellenmiş Akran Algısının Aracı Rolü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010.
- Beale, V. Andrew ve Kimberly R. Hall. “Cyberbullying: What School Administrators (and Parents) Can Do,” (2007) <http://www.mrgibbs.com/tu/research/articles/cyberbullying.pdf>, adresinden 0.02.2013 tarihinde alınmıştır.
- Beck, Aaron.T. & Alford, Brad.A. *Depression: Causes and Treatment* (2nd edit, Philadelphia: University of Pennsylvania Pres, 2009.
- Belsey, Bill. Cyberbullying. (2005), <http://www.cyberbully.ca>, adresinden 10.12.2011 tarihinde alınmıştır.

- Beran, Tanya ve Qing Li. "Cyber-harassment: A study of a new method for an old behavior," *Journal of Educational Computing Research*, 32, (2005): 265–277.
- Beran, Tanya ve Qing Li. "The relationship between cyberbullying and school bullying," *Journal of Student Wellbeing* 1, (2007): 15–33.
- Berson, R. Ilene, Michael J. Berson, ve John M. Ferron. "Emerging risks of violence in the digital age: Lessons for educators from an online study of adolescent girls in the United States," *Journal of School Violence*, 1(2), (2002): 51–71
- Besag, E. Valerie. *Understanding Girls' Friendships, Fights and Feuds*. New York: Open University Press, 2006.
- Blood, W. Gordon, Ingrid M. Blood, G. Michael Tramontana, Anna J. Sylvia, Michael P. Boyle, ve Gina R. Motzko. "Self-Reported Experience of Bullying of Students Who Stutter: Relations With Life Orientation, and Self-Esteem," *Perceptual and Motor Skills* 113, (2), (2011): 353-364.
- Burnukara, Pınar. *İlk ve Orta Ergenlikte Geleneksel ve Sanal Akran Zorbalığına İlişkin Betimsel Bir İnceleme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2009.
- Calvete, Esther, Izaskun Orue, Ana Estevez, Lourdes Villardon, ve Patricia Padilla. "Cyberbullying in adolescents: Modalities and aggressors' profile," *Computers in Human Behavior* 26, (2010): 1128–1135.
- Campbell, A. Marilyn. "Cyber bullying: An old problem in a new guise?" *Australian Journal of Guidance and Counselling* 15 (1), (2005): 68-76.
- Çetinkaya, Berna. *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinde siber zorbalığın Yaygınlığı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2010.

- Çetinkaya, Selma, Naim Nur, Adnan Ayvaz, Deniz Özdemir, ve Önder Kavalcı. “Sosyoekonomik Durumu Farklı Üç İlköğretim Okulu Öğrencileriyle Akran Zorbalığının Depresyon ve Benlik Saygısı Düzeyiyle İlişkisi,” *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 10, (2009): 151-158.
- Çifçi, Süleyman. *Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Düzeyleri İle Empatik Eğilim Düzeyleri Arasındaki İlişki*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat, 2010.
- Çivilidağ, Aydın, ve Helena Thomas Cooper. “Ergenlerde Siber Zorba ve Öfkenin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma: Niğde İli Örneği,” *International Journal of Social Science* 6 (1), (2013): 497-511.
- Çuhadaroğlu, Füsün. *Adolesanlarda Benlik Saygısı*. Yayınlanmış Uzmanlık Tezi, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ankara, 1986.
- Dehue, Francine, Catherine Bolman, ve Trijntje Völlink. “Cyberbullying: Youngsters,’ Experiences and Parental Perception,” *cyberPsychology & Behavior* 11 (2), (2008): 217-223.
- Demiriz, Serap ve Öğretir, Dilek Ayşe. “Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki 10 Yaş Çocuklarının Anne Tutumlarının İncelenmesi,” *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15 (1), (2007): 105-122.
- Dempsey,G. Allison, Michael L.Sulkowksi, Rebecca Nichols, ve Erica A.Storch. “Differences Between Peer Victimization in Cyber and PhysicalSettingsand Associated Psychosocial Adjustmentin Early Adolescence, ”*Psychology In The Schools* 46, (2009): 962–972.
- Dilmaç, Bülent. “Psychological Needsas a Predictor of Cyber Bullying: A Preliminary Reporton College Students,” *Educational Sciences:Theoryand Practice* (3),(2009): 1307–1325.

- Dölek, Nevin. *Öğrencilerde Zorbaca Davranışların Araştırılması ve Önleyici Bir Program Modeli*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi. İstanbul, 2002.
- Ekşi, Füsün. “Narsistik Kişilik Özelliklerinin İnternet Bağımlılığı ve Siber Zorbalığı Yordama Düzeyinin Yol Analizi İle İncelenmesi,” *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 12 (3), (2012): 1683-1706.
- Erdur-Baker, Özgür ve Kavşut, Fatma. “CyberBullying: A New Face of Peer Bullying,” *Eurasian Journal of Educational Research* 27, (2007): 31–42.
- Erdur-Baker, Özgür. “Cyberbullying and its correlation to traditional bullying, gender and frequent and risky usage of internet mediated communication tools,” *New Media and Society* 12(1), (2010): 109–125.
- Fekkes, Minne, Frans I. M. Pijpers, A. Miranda Fredriks, Ton Vogels, S. Pauline Verloove-Vanhorick. “Do Bullied Children Get Ill, or Do Ill Children Get Bullied? A Prospective Cohort Study on the Relationship Between Bullying and Health-Related Symptoms,” *Pediatrics Official Journal of The American Academy Of Pediatrics* (2006): 1568-1574.
- Greene, M. B. “Bullying in school: A plea for measure of human rights,” *Journal of Social Issues* 62, (2006): 63-69.
- Hinduja, Sameer ve W. Justin Patchin. “Research summary: Cyberbullying victimization. Preliminary findings from an online survey of Internet-using adolescent” (2005): (<http://www.cyberbullying.us>)
- Hinduja, Sameer ve W. Justin Patchin. “Offline Consequences of Online Victimization: School Violence and Delinquency,” *Journal of School Violence* 6(3), (2007): 89–112.
- Hinduja, Sameer ve W. Justin Patchin. “Cyberbullying: An Exploratory Analysis of Factors Related to Offending and Victimization,” *Deviant Behavior* 29, (2008): 129–156.

- Hinduja, Sameer ve Justin W. Patchin. *Bullying Beyond the Schoolyard: Preventing and Responding to Cyberbullying*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2009.
- Hinduja, Sameer ve Justin W. Patchin. "Bullying, Cyberbullying and Suicide," *Archives of Suicide Research* 14 (3), (2010): 206– 221.
- Hinduja, Sameer ve Justin W. Patchin. Research summary: Cyberbullying Victimization. Preliminary Findings from an Online Survey of Internet-using Adolescents, <http://www.cyberbullying.us>, adresinden 15.12.2012 tarihinde alınmıştır.
- Juvonen, Jaana ve Elisheva F. Gross. "Extending The School Grounds? Bullying Experiencesin Cyberspace," *Journal of School Health* 78, (2008): 496– 505.
- Kandemir, Mehmet, ve Yaşar Özbay. "Sınıf İçinde Algılanan Empatik Atmosfer İle BenlikSayısı Arasındaki Etkileşimin Zorbalıkla İlişkisi," *İlköğretim Online* 8 (2), (2009): 322-333.
- Kapıcı, Emine Gül. "İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığa Maruz Kalma Türünün ve Sıklığının Depresyon, Kaygı ve Benlik Saygısıyla İlişkisi," *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 37 (1), (2004): 1-13
- Karasar, Niyazi *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*, 7. Baskı, Ankara: 3A Araştırma Eğitim, Danışmanlık Ltd. Şti 2006.
- Katzer,Catarina, Detlef Fetchenhauer, ve Frank Belschak. "Cyberbullying: Who Are The Victims? A Comparisonof Victimizationin İnternet Chatroomsand Victimizationin School," *Journal of Media Psychology* 21(1), (2009): 25– 36.
- Keith, Susan, ve Michelle E. Martin. "Cyber-Bullying: Creating a Culture of Respect in a Cyber World," *Reclaiming Children and Youth* 15 (4), (2005): 22-228.

- Klomek, Anat Brunstein, Marjorie Kleinman, Elizabeth Altschuler, Frank Marrocco, Lia Amakawa ve Madelyn S. Gould. "High School Bullying as a Risk for Later Depression and Suicidality," *Suicide and Life-Threatening Behavior* 41(5), (2011): 501-516.
- Kowalski, M. Robin ve Susan P. Limber. "Electronic Bullying Among Middle School Students," *Journal of Adolescent Health* 41 (6), (2007): 22–30.
- Kowalski, M. Robin, Susan P. Limber ve Patricia W. Agatston. *Bullying In The Digital Age*, Boston: Blackwell Publishing, 2008.
- Kulaksızoğlu, Adnan. *Ergenlik Psikolojisi* (5.Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi, 2002.
- Leymann, Heinz. The Content and Development of Mobbing at Work, *European Journal of Work and Organizational Psychology* 5(2), (1996): 165-184.
- Li, Qing. "New Bottle but Old Wine: A Research of Cyberbullying in Schools," *Computers in Human Behavior* (2005): 1-13.
- Li, Qing. Cyberbullyingin Schools: A Researchof Gender Differences, "School Psychology International, 27, (2006): 157–170.
- Li, Qing. Bullying in The New Playground: Research into Cyberbullying and Cyber Victimisation. *Australasian Journal of Educational Technology*, 23(4), (2007): 435–454.
- Marsh, Louise, Rob Mcgee, Shyamala Nada-Raja ve Sheila Williams. "Brief Report: Text Bullying and Traditional Bullying Among New Zealand Secondary School Students,"*Journal of Adolescence* 33, (2010): 237–240.
- Mesch, S. Gustavo. "Parental Mediation, Online Activities and Cyberbullying,"*Cyberpsychology And Behavior*, 12, (2009): 217–223.
- Mishna, Faye, Charlene Cook, Tahany Gadalla, Joanne Dacuik, ve Steven Solomon. "Cyber Bullying Behaviors Among Middle and High School Students," *American Journal of Orthopsychiatry* 80 (3), (2010): 362–374.

- Olweus, Dan. *Bullying At School : What We Know and What We Can Do Understanding Children's Worlds*, Oxford UK and Cambridge USA: Blackwell Publishing Ltd., 1993.
- Olweus, Dan. *Bullying Prevention Program*. Boulder, CO: Centerfor The Studyand Prevention of Violence, Institute of Behavioral Science, University of Colorado at Boulder, 1999.
- Ören Nihal, ve Başaran Gençdoğan. Lise Öğrencilerinin Depresyon Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi, *Kastamonu Eğitim Dergisi* 25(1), (2007): 85-92.
- Özdemir, Murat, ve Filiz Akar. “Lise Öğrencilerinin Siber-Zorbalığa İlişkin Görüşlerinin Bazı Değişkenler Bakımından İncelenmesi,” *Kuram ve Uygulamada EğitimYönetimi* 17(4), (2011): 605–626.
- Özmen, Erol, Ömer Aydemir ve Erhan Bayraktar. *Genel Tipta Psikiyatrik Sendromlar*. Ankara: Hekimler Yayın Birliği, 1997.
- Öztürk, Mücahit. *Anne, Baba ve Eğitimciler İçin Çocuk Psikiyatrisi*. İstanbul: Uçurtma Yayınları, 2007.
- Patchin, W. Justin ve Sameer Hinduja. Bullies Move Beyond The Schoolyard: A Preliminary Lookat Cberbullying, *Youth Violence and Juvenile Justice* 4(2), (2006): 148–169.
- Patchin, W. Justin ve Sameer Hinduja. *Bullying Beyond the Schoolyard: Preveting and Responding to Cyberbullying Thousand*. Oaks, CA: Corwin, 2009.
- Patchin, W. Justin ve Sameer Hinduja. “Traditional and Nontraditional Bullying Among Youth: A Test of General Strain Theory,” *Youth ve Society* 43(2), (2010a): 727-751.

- Patchin, W. Justin and Sameer Hinduja. Cyberbullying and self-esteem. *Journal of School Health* 80 (12), (2010b).
- Peker, Adem, Yüksel Eroğlu, ve Nihan Çitemel. “Boyun Eğici Davranışlar ile Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Arasındaki İlişkide Cinsiyetin Aracılığının İncelenmesi,” *Uluslar arası İnsan Bilimleri Dergisi* 9 (1), (2012): 205-221.
- Plotnik, Rod. *Psikoloji'ye Giriş*. İstanbul: Kaknüs Yayinlari, 2009.
- Pişkin, Metin. Okul Zorbalığı, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi. 2, (2002): 533-551.
- Riebel, Julia,S. Reinhold Jager ve C. Uwe Fischer. “Cyberbullying in Germany: An Exploration of Prevalence, Overlapping with Real Life Bullying and Coping Strategies,” *Psychology Science Quarterly* 51(3), (2009): 298–314.
- Robson, Claire, ve Rivka T. Witenberg. “The Influence of Moral Disengagement, Morally Based Self-Esteem, Age, and Gender on Traditional Bullying and Cyberbullying,” *Journal of Violence* 120, (2013): 211-231.
- Rosenberg, Morris. *Society and the Adolescent Self-Image*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1965.
- Sarak, Özlem. *Lise Öğrencilerinde Sanal Zorbalık*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2012.
- Savaşır, I. & Nesrin Hisli Şahin. *Bilişsel-Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Sık Kullanılan Ölçekler*. Ankara: Türk Psikoloğlar Derneği Yayınları, 1997.
- Serin, Hüseyin. *Ergenlerde Siber Zorbalık/Siber Mağduriyet Yaşantıları ve Bu Davranışlara İlişkin Öğretmen ve Eğitim Yöneticilerinin Görüşleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012.
- Shariff, Shaheen. *Cyber-bullying: Issuesand Solutionsfor The School, The Classroom and The Home* New York: Routledge, 2008.

- Sharma, V., Jindal, A., Bhatia, M.S., Srivastava, S. and Kumar, P. *Cyber-bullying*, Delhi Psychiatry Journal, 13(1), (2010): 131-133.
- Slonje, Robert, ve Peter K. Smith. "Cyberbullying: Another Main Type of Bullying?" *Scandinavian Journal of Psychology* 49, (2008): 147–154.
- Smith, K. Peter, Jess Mahdavi, Manuel Carvalho, Sonja Fisher, Shanette Russell, and Neil Tippet. *Cyberbullying: Its Forms and Impact in Secondary School Pupils*, *The Journal of Child*, 49, (2008): 376-385.
- Sullivan, Keith, Mark Cleary, Ginny Sullivan. *Bullying in Secondary Schools*. California: Corwin Press, 2004.
- Şahin, Mustafa, S. Volkan Sarı, Ömer Özer ve S.Hatip Er. Lise Öğrencilerinin Siber Zorba Davranışlarda Bulunma ve Maruz Kalma Durumlarına İlişkin Görüşleri, *SDÜ Fen Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, (2010): 257-270.
- Tahiroğlu-Yolga, Ayşegül, Gonca G. Çelik, Mehtap Uzel, Neslihan Ozcan, ve Ayşe Avcı. "Internet Use Among Turkish Adolescents," *CyberPsychology & Behavior* 11(5), (2008): 537-543.
- Topçu, Çiğdem. *The Relationship of CyberBullying to Empathy, Gender, Traditional Bullying, Internet Use and Adult Monitoring*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, 2008.
- Topçu, Çiğdem, Özgür Erdur-Baker, ve Yeşim Çapa-Aydin. "Examination of Cyberbullying Experiences among Turkish Students from Different School Types," *CyberPsychology & Behavior* 11(6), (2007): 643-648.
- Tanrikulu, Taşkın. "*Siber Zorbalıkla İlgili Değişkenlerin İncelenmesi ve Gerçeklik Terapisi Yönelimli Bir Müdahale Programının Siber Zorbaca Davranışlar Üzerindeki Etkisi*," Yayınlanmamış Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya, 2013.

- Türkileri, Nilgün. *Ergenlerde Sanal Zorbalık: Nedenlerine İlişkin Algılar, Duygusal Tepkiler ve Baş Etme Yöntemleri İle Zorbalık Statüleri Arasındaki ilişkiler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012.
- Wang, Jing, Ronald J. Iannotti, ve Jeremy W. Luk. “Bullying Victimization Among Underweight and Overweight U.S. Youth: Differential Associations for Boys and Girls,” *Journal of Adolescent Health* 47 (2010): 99-101
- Willard, Nancy. *Cyberbullying And Cyberthreats: Responding To The Challenge Of Online Social Aggression, Threats, And Distress*. Illinois: Champaign Research Press, 2007.
- Yaman, Erkan, Yüksel Eroğlu ve Adem Peker. *Başaçıkma Stratejileriyle Okul Zorbalığı ve Siber Zorbalık*. İstanbul: Kaknüs yayınları, 2011.
- Ybarra M. L. Linkages between depressive symptomatology and internet harassment among young regular internet users. *Cyberpsychology and Behavior* 7(2), (2004): 247–257.
- Ybarra, L. Michell, ve Kimberly J. Mitchell. “Youth engaging in online harassment: Associations with caregiver – child relationships, Internet use, and personal characteristics,” *Journal of Adolescence* 27(3), (2004a): 319–336
- Ybarra, L. Michell, ve Kimberly J. Mitchell. “Online aggressor/targets, aggressors, and targets: A comparison of associated youth characteristics,” *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 45, (2004b): 1308–1316.
- Ybarra, L. Michell, Cheryl Alexander ve Kimberly J. Mitchell. “Depressive Symptomatology, Youth Internet Use, and Online Interactions: a National Survey,” *Journal of Adolescent Health* 36 (2005): 9–18.

Ybarra, L.Michele, Kimberly J.Mitchell, Janls Wolak, ve DavidFinkelhor. “Examining Characteristics and Associated Distress Related to İnternet Harassment: Findings From The Second Youth Internet Safety Survey,” Pediatrics 118, (2006): 1169–1177.

Ybarra, L. Michell, ve Kimberly J. Mitchell. “Prevalence andFrequency of İnternet Harassment Instigation: Implications for Adolescent Health,” Journal of Adolescent Health 41, (2007): 189–195.

Ybarra, L. Michell, Marie Diener-West, ve Philip J. Leaf. “Examining the Overlapin İnternet Harassment and School Bullying: Implications for School Intervention,” Journal of Adolescent Health 41, (2007): 42–50.

http://www.cyberbullying.ca/pdf/Bullying-Cyberbullying_Presentations.pdf, erişim tarihi, 26.01.2012.

Eu Kids Online III Türkiye, <eukidsonline.metu.edu.tr>, erişim tarihi, 10.02.2013.

İnternet World Stats, <http://www.internetworldstats.com/top20.htm>, erişim tarihi, 29.09.2012.

İnternet Haber, <http://www.internethaber.com/bebegi-internet-bagimliliği-oldurdu-235159h.htm>, erişim tarihi, 03.10.2012.

Milli Eğitim Bakanlığı <www.mebk12.meb.gov.tr/meb_iys.../18052005_okuldazorbalik.doc>, erişim tarihi, 25.12.2012.

Milliyet Gazetesi, <http://dunya.milliyet.com.tr>, erişim tarihi, 04.10.2012.

Ntvmsnbc Haber, <http://www.ntvmsnbc.com/id/25338779>, erişim tarihi, 10.04.2012.

Ntvmsnbc Haber, <www.ntvmsnbc.com>, erişim tarihi, 04.10.2012.

Türk Dil Kurumu, <http://www.tdk.gov.tr>, erişim tarihi, 05.01.2013.

Türkiye Cumhuriyeti Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, <http://www.ubak.gov.tr/>, erişim tarihi, 29.09.2012.

Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10880>, erişim tarihi, 29.09.2012.

Word Press, <<http://en.wordpress.com/stats>>, erişim tarihi, 15.02.2013.

EKLER

EK-I KİŞİSEL BİLGİ FORMU

EK-II SİBER ZORBALIK ÖLÇEĞİ

EK-III SİBER MAĞDURİYET ÖLÇEĞİ

EK-IV BECK DEPRESYON ÖLÇEĞİ

EK-V ROSENBERG BENLİK SAYGISI ÖLÇEĞİ

EK-VI ANKET UYUGULAMA İZİNİ

EK-VII OPTİK FORM

12. İnterneti en çok hangi amaç için kullanıyorsunuz?

Ders Çalışmak / Ödev Hazırlamak ()

Film İzlemek / İndirmek ()

Sosyal Ağlar (Facebook, Twitter, Msn gibi) ()

Eğlence (Oyun oynamak) ()

Alışveriş Yapmak ()

Müzik İndirmek ()

E-mail alıp göndermek ()

Haber Edinmek ()

Diğer (yazınız).....()

13. İnterneti günde ne kadar süreyle kullanıyorsunuz? (Cep'ten internete bağlanma süresi dahil) (Saat).

1() 2() 3() 4() 5() 6() 7() 8()

14. İnternete bağlanmadan günlük olarak bilgisayar başında ne kadar zaman geçiriyorsunuz? (Saat)

1() 2() 3() 4() 5() 6() 7() 8()

15. Kendinize ait cep telefonunuz var mı?

Evet () Hayır ()

16. Kendinize ait cep telefonunuz varsa; ne kadar süredir var? (Yıl)

Bir yıldan az () 1() 2() 3() 4() 5() 6() 7() 8()

17. Cep telefonunuzla günde kaç dakika konuşuyorsunuz?

Yazını.....

18. Cep telefonunuz varsa; günde kaç mesaj (SMS) alıyorsunuz?

Yazını.....

19. Cep telefonunuz varsa; günde kaç mesaj (SMS) gönderiyorsunuz?

Yazını.....

EK-II**SİBER ZORBALIK ÖLÇEĞİ****Sevgili.Öğrenciler,**

Aşağıda günlük yaşamda internet ve cep telefonları üzerinde gençler arasında görülen bazı davranışlar yazılmıştır. Lütfen bu davranışları tek tek okuyunuz. Okuduğunuz davranışı “hiçbir zaman yapmam” diyorsanız “**Hiçbir Zaman**” yazısını işaretleyin. Okuduğunuz davranışı “bazen yaparım” diyorsanız “**Bazen**” yazısını işaretleyin. Okuduğunuz davranışı “çoğu zaman yaparım” diyorsanız “**Çoğu Zaman**” yazısını işaretleyin. Okuduğunuz davranışı “her zaman yaparım” diyorsanız “**Her Zaman**” yazısını işaretleyin. Araştırmamıza destek olduğunuz için teşekkür ederim.

1	İnternette başkasının adını kullanarak e-mail hesabı (MSN, Yahoo, Gmail, Mynet gibi) açarım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
2	Facebook, Twitter gibi sitelerde başkalarının adını gizlice kullanarak hesap açarım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
3	İnternette arkadaşlarımın ya da başka kişilerin kişisel bilgilerini kullanırım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
4	İnternette başka kişilere virüslü mesaj (e-mail) gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
5	Arkadaşlarımın şifrelerini onların haberi olmadan internette kullanırım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
6	İnternette arkadaşlarımın şifrelerini kullanarak gizlice e-mail (MSN, Yahoo, Gmail, Mynet gibi) adreslerine girmeye çalışırım	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
7	İnternette arkadaşlarımın şifrelerini kullanarak gizlice onların oyunlarına girmeye çalışırım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
8	İnternette başka kişilere onları tehdit eden mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
9	İnternette başka kişilere ya da arkadaşlarıma onların hoşlanmayacağı mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
10	İnternette başka kişilerin ya da arkadaşlarımın fotoğraflarını izinlerini almadan farklı sitelerde yayınlam.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
11	İnternette başka kişilerin ya da arkadaşlarımın fotoğraflarını onların iznini almadan mesaj (e-mail) ile diğer kişilere gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
12	İnternette başka kişilerle ya da arkadaşlarımla ilgili onların hoşlanmayacağı haberler yayınlam.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
13	İnternette başka kişilerle ya da arkadaşlarımla ilgili gerçek olmayan söylentiler yayarım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
14	İnternette başka kişilere ya da arkadaşlarıma hakaret eden mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
15	İnternette başka kişilerle ya da arkadaşlarımla alay ederim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman

16	İnternette arkadaşlarıma ya da başkalarına hoşlanmayacakları kötü isim ya da lakap akarım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
17	Bir insanın yüzüne asla söyleyemeyeceğim şeyleri internette ya da cep telefonunda rahatlıkla söylerim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
18	Cep telefonundan başka kişilere onları tehdit eden mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
19	Cep telefonundan başka kişilerin fotoğraflarını onların iznini almadan diğer kişilere gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
20	Cep telefonundan başka kişilere onların hoşlanmayacağı mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
21	Cep telefonunu kullanarak başka kişilerle ilgili gerçek olmayan söylentiler yayarım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
22	Cep telefonundan başka kişilere hakaret eden mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
23	Cep telefonunu kullanarak başka kişilerle alay ederim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
24	Telefonla başkalarını arayarak onları rahatsız ederim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman

EK-III

SİBER MAĞDURİYET ÖLÇEĞİ

Sevgili Öğrenciler,

Bu anket bilimsel bir çalışma için uygulanmaktadır. Sonuçlar sadece bilimsel amaçla kullanılacaktır. Lütfen kağıdın üzerine adınızı ya da numaranızı yazmayın. Yanıtlarınızın samimi olması araştırmamızın güvenilir olması için önemlidir. Bu yüzden eğer anketi doldurmak istemiyorsanız lütfen bunu öğretmeninize söyleyin. Eğer dolduracaksanız tüm yazıları okuyup yanıtlayınız. Aşağıda günlük yaşamda internet ve cep telefonları üzerinde gençlerin yaşayabildiği bazı davranışlar yazılmıştır. Lütfen bu davranışları tek tek okuyunuz. Bu yazılarda “**bir başkası**” şeklinde tanımlanan kişi sizin arkadaşınız olabilir ya da o kişiyi hiç tanımıyor da olabilirsiniz. Eğer okuduğunuz davranış “bana hiçbir zaman yapılmadı” diyorsanız “**Hayır**” yazısını işaretleyin. Okuduğunuz davranış “bana daha önce yapıldı” diyorsanız “**Evet**” yazısını işaretleyin. Araştırmamıza destek olduğunuz için teşekkür ederiz.

1	İnternette bir başkası benim adımları kullanarak kendisine e-mail hesabı (MSN, Yahoo, Gmail, Mynet gibi) açtı.	EVET	HAYIR
2	Facebook, Twitter gibi sitelerde bir başkası gizlice benim adımları kullanarak hesap açtı.	EVET	HAYIR
3	İnternette arkadaşlarım ya da başka kişiler benim kişisel bilgilerimi kullandı.	EVET	HAYIR
4	İnternette arkadaşlarım ya da başka kişiler bana virüslü mesaj (e-mail) gönderdi.	EVET	HAYIR
5	Arkadaşlarım ya da başka kişiler benim haberim olmadan internette benim şifrelerimi kullandı.	EVET	HAYIR
6	Arkadaşlarım ya da başka kişiler internette benim şifrelerimi kullanarak gizlice e-mail (MSN, Yahoo, Gmail, Mynet gibi) adreslerime girmeye çalıştılar.	EVET	HAYIR
7	İnternette şifrelerimi kullanarak gizlice oyunlarıma girmeye çalıştılar.	EVET	HAYIR
8	İnternette beni tehdit ettiler.	EVET	HAYIR
9	İnternette bana hoşlanmayacağım mesajlar gönderdiler.	EVET	HAYIR
10	İnternette benim iznim olmadan fotoğraflarımı bazı sitelerde yayınladılar.	EVET	HAYIR
11	İnternette fotoğraflarımı benim iznim olmadan mesaj (e-mail) ile diğer kişilere gönderdiler.	EVET	HAYIR
12	İnternette benimle ilgili hoşuma gitmeyen haberler yayınladılar.	EVET	HAYIR
13	İnternette benimle ilgili gerçek olmayan söylentiler yaydılar.	EVET	HAYIR
14	İnternette bana hakaret eden mesajlar gönderdiler.	EVET	HAYIR

15	İnternette benimle alay ettiler.	EVET	HAYIR
16	İnternette bana kötü isim ya da lakap taktılar.	EVET	HAYIR
17	Yüzüme karşı söylemedikleri şeyleri internette ya da cep telefonunda rahatlıkla bana söylediler.	EVET	HAYIR
18	Cep telefonundan bana tehdit eden mesajlar gönderdiler.	EVET	HAYIR
19	Cep telefonundan benim fotoğraflarımı izinsiz diğer kişilere gönderdiler.	EVET	HAYIR
20	Cep telefonundan bana hoşuma gitmeyen mesajlar gönderdiler.	EVET	HAYIR
21	Cep telefonunu kullanarak benimle ilgili gerçek olmayan söylentiler yaydılar.	EVET	HAYIR
22	Cep telefonundan bana hakaret eden mesajlar gönderdiler.	EVET	HAYIR
23	Cep telefonunu kullanarak benimle alay ettiler.	EVET	HAYIR
24	Telefonla beni arayarak rahatsız ettiler.	EVET	HAYIR

BECK DEPRESYON ÖLÇEĞİ (B D Ö)

Sayın cevaplayıcı aşağıda gruplar halinde cümleler verilmektedir. Öncelikle her gruptaki cümleleri dikkatle okuyarak, **BUGÜN DAHİL GEÇEN HAFTA** içinde kendinizi nasıl hissettiğini en iyi anlatan cümleyi seçiniz. Eğer bir grupta durumunuzu, duygularınızı tarif eden birden fazla cümle varsa her birini daire içine alarak işaretleyiniz.

Soruları vereceğiniz samimi ve dürüst cevaplar araştırmanın bilimsel niteliği açısından son derece önemlidir. Bilimsel katkı ve yardımlarınız için sonsuz teşekkürler.

0. Kendimi üzüntülü ve sıkıntılı hissetmiyorum.
 1. Kendimi üzüntülü ve sıkıntılı hissediyorum.
 2. Hep üzüntülü ve sıkıntılıyım. Bundan kurtulamıyorum.
 3. O kadar üzüntülü ve sıkıntılıyım ki artık dayanamıyorum.
-
0. Gelecek hakkında mutsuz ve karamsar değilim.
 1. Gelecek hakkında karamsarım.
 2. Gelecekte beklediğim hiçbir şey yok.
 3. Geleceğim hakkında umutsuzum ve sanki hiçbir şey düzelmeyecekmiş gibi geliyor.
-
0. Kendimi başarısız bir insan olarak görmüyorum.
 1. Çevremdeki birçok kişiden daha çok başarısızlıklarım olmuş gibi hissediyorum.
 2. Geçmişe baktığımda başarısızlıklarla dolu olduğunu görüyorum.
 3. Kendimi tümüyle başarısız biri olarak görüyorum.
-
0. Birçok şeyden eskisi kadar zevk alıyorum.
 1. Eskiden olduğu gibi her şeyden hoşlanmıyorum.
 2. Artık hiçbir şey bana tam anlamıyla zevk vermiyor.
 3. Her şeyden sıkılıyorum.
-
0. Kendimi herhangi bir şekilde suçlu hissetmiyorum.
 1. Kendimi zaman zaman suçlu hissediyorum.
 2. Çoğu zaman kendimi suçlu hissediyorum.
 3. Kendimi her zaman suçlu hissediyorum.
-
0. Bana cezalandırılmışım gibi gelmiyor.
 1. Cezalandırılabilirim hissediyorum.
 2. Cezalandırılmayı bekliyorum.
 3. Cezalandırıldığımı hissediyorum.

0. Kendimden memnunum.
 1. Kendi kendimden pek memnun değilim.
 2. Kendime çok kızıyorum.
 3. Kendimden nefret ediyorum.
-
0. Başkalarından daha kötü olduğumu sanmıyorum.
 1. Zayıf yanların veya hatalarım için kendi kendimi eleştiririm.
 2. Hatalarımdan dolayı ve her zaman kendimi kabahatli bulurum
 3. Her aksilik karşısında kendimi hatalı bulurum
-
0. Kendimi öldürmek gibi düşüncelerim yok
 1. Zaman zaman kendimi öldürmeyi düşündüğüm olur. Fakat yapmıyorum.
 2. Kendimi öldürmek isterdim.
 3. Fırsatını bulsam kendimi öldürürdüm.
-
0. Her zamankinden fazla içimden ağlamak gelmiyor.
 1. Zaman zaman içindem ağlamak geliyor.
 2. Çoğu zaman ağlıyorum.
 3. Eskiden ağlayabilirdim şimdi istesem de ağlayamıyorum.
-
0. Şimdi her zaman olduğumdan daha sinirli değilim.
 1. Eskisine kıyasla daha kolay kızıyor ya da sinirleniyorum.
 2. Şimdi hep sinirliyim.
 3. Bir zamanlar beni sinirlendiren şeyler şimdi hiç sinirlendirmiyor.
-
0. Başkaları ile görüşmek, konuşmak isteğimi kaybetmedim.
 1. Başkaları ile eskiden daha az konuşmak, görüşmek istiyorum.
 2. Başkaları ile konuşma ve görüşme isteğimi kaybetmedim.
 3. Hiç kimseyle konuşmak görüşmek istemiyorum.
-
0. Eskiden olduğu gibi kolay karar verebiliyorum.
 1. Eskiden olduğu kadar kolay karar veremiyorum.
 2. Karar verirken eskisine kıyasla çok güçlük çekiyorum.
 3. Artık hiç karar veremiyorum.
-
0. Aynada kendime baktığımda değişiklik görmüyorum.
 1. Daha yaşlanmış ve çirkinleşmişim gibi geliyor.
 2. Görünüşümün çok değiştiğini ve çirkinleştiğimi hissediyorum.
 3. Kendimi çok çirkin buluyorum.
-
0. Eskisi kadar iyi çalışabiliyorum.
 1. Bir şeyler yapabilmek için gayret göstermem gerekiyor.
 2. Herhangi bir şeyi yapabilmek için kendimi çok zorlamam gerekiyor.İçbir şey yapamıyorum.
 3. Hiçbir şey yapamıyorum.

0. Her zamanki gibi iyi uyuyabiliyorum
 1. Eskiden olduğu gibi iyi uyuyamıyorum
 2. Her zamankinden 1-2 saat daha erken uyanıyorum ve tekrar uyuyamıyorum.
 3. Her zamankinden çok daha erken uyanıyor ve tekrar uyuyamıyorum.
-
0. Her zamankinden daha çabuk yorulmuyorum
 1. Her zamankinden daha çabuk yoruluyorum
 2. Yaptığım her şey beni yoruyor
 3. Kendimi hemen hiçbir şey yapamayacak kadar yorgun hissediyorum
-
0. İştahım her zamanki gibi
 1. İştahım her zamanki kadar iyi değil
 2. İştahım çok azaldı
 3. Artık hiç iştahım yok
-
0. Son zamanlarda kilo vermedim
 1. İki kilodan fazla kilo verdim
 2. Dört kilodan fazla kilo verdim
 3. Altı kilodan fazla kilo vermeye çalışıyorum
-
0. Sağlığım beni fazla endişelendirmiyor
 1. Ağrı, sancı, mide bozukluğu veya kabızlık gibi rahatsızlıklar beni endişelendirmiyor
 2. Sağlığım beni endişelendirdiği için başka şeyleri düşünmek zorlaşıyor
 3. Sağlığım hakkında o kadar endişeliyim ki başka hiçbir şey düşünemiyorum
-
0. Son zamanlarda cinsel konulara olan ilgimde bir değişim fark etmedim
 1. Cinsel konularla eskisinden daha az ilgiliyim
 2. Cinsel konularla şimdi çok daha az ilgiliyim
 3. Cinsel konular olan ilgimi tamamen kaybettim

EK-V**ROSENBERG BENLİK SAYGISI ÖLÇEĞİ (RBSÖ)**

Aşağıdaki maddeler kendiniz hakkında ne düşünüp genel olarak ne hissettiğinize ilişkin olarak hazırlanmıştır. Lütfen her bir maddeyi dikkatlice okuyun ve kendiniz hakkında nasıl hissettiğinizi maddelerin karşısındaki “Hiç katılmıyorum”, “Katılmıyorum”, “Katılıyorum” ve “Tamamen katılıyorum” seçeneklerinden uygun olan birine (X) işareti koyarak belirtin.

Sıra No	Sorular	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1	Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum	()	()	()	()
2	Bazı olumlu özelliklerim olduğunu düşünüyorum	()	()	()	()
3	Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim	()	()	()	()
4	Ben de diğer insanların birçoğunun yapabildiği kadar bir şeyler yapabilirim.	()	()	()	()
5	Kendimde gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum.	()	()	()	()
6	Kendime karşı olumlu bir tutum içerisindeyim.	()	()	()	()
7	Genel olarak kendimden memnunum.	()	()	()	()
8	Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim.	()	()	()	()
9	Bazen kesinlikle kendimin bir işe yaramadığımı düşünüyorum.	()	()	()	()
10	Bazen kendimin hiç de yeterli bir insan olmadığını düşünüyorum.	()	()	()	()

EK-VI

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.0.34.14.00-044/ 130136
Konu : Anket (Sedat ÖZEL)

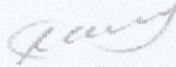
08/10/2012

FATİH ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
(Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne)

İlgi : a) 13/09/2012 tarihli ve 1191 sayılı yazımız.
b) İst. Valilik Makamının 05.10.2012 tarihli ve 128807 sayılı onayı.

Üniversiteniz Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim dalı Öğrencisi Sedat ÖZER' in "Lise öğrencileri arasında zorbalık, siber mağduriyet, depresyon ve benlik saygısı" konulu tezine ilişkin anket çalışması hakkında ki ilgi (a) yazımız ilgi (b) Valiliğimiz Onayı ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve ilgi (b) Valilik Onayı doğrultusunda gerekli duyurunun araştırmacı anketçi tarafından yapılmasını, işlem bittikten sonra 2 (iki) hafta içinde sonuçtan Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Bölümüne rapor halinde bilgi verilmesini arz ederim.

M. Nurettin ARAS
Müdür a.
Şube Müdürü

EKLER:
Ek-1 Valilik Onayı.
2 Anket Soruları.

NOT: Verilecek cevapta tarih, numara ve dosya numarasının yazılması rica olunur.
STRATEJİ GELİŞTİRME BÖLÜMÜ E-Posta: sgb34@meb.gov.tr,
ADRES: İl Millî Eğitim Müdürlüğü D Blok Bab-1 Ali Cad. No:13 Cağaloğlu
Telefon: Snt.212 455 04 00 Dahili: 239, Faks: 212 520 05 64 Şb.Md.: 212 511 16 65

5070 Sayılı Kanuna Göre MEHMET
NURETTİN ARAS tarafından
13097581555203299 SeriNoLu
Sertifika ile 08.10.2012 15:36:43
Tarihinde Elektronik Olarak
İmzalanmıştır.

EK-VII

ÖLÇEK - 1	
E - Evet	H - Hayır
1	(E) (H)
2	(E) (H)
3	(E) (H)
4	(E) (H)
5	(E) (H)
6	(E) (H)
7	(E) (H)
8	(E) (H)
9	(E) (H)
10	(E) (H)
11	(E) (H)
12	(E) (H)

ÖLÇEK - 2			
A- Çok Doğru	B- Doğru	C- Yanlış	D- Çok Yanlış
1	(A) (B) (C) (D)		
2	(A) (B) (C) (D)		
3	(A) (B) (C) (D)		
4	(A) (B) (C) (D)		
5	(A) (B) (C) (D)		
6	(A) (B) (C) (D)		
7	(A) (B) (C) (D)		
8	(A) (B) (C) (D)		
9	(A) (B) (C) (D)		
10	(A) (B) (C) (D)		

ÖLÇEK - 3	
Size en uygun olan ifadeyi işaretleyin.	
1	(0) (1) (2) (3)
2	(0) (1) (2) (3)
3	(0) (1) (2) (3)
4	(0) (1) (2) (3)
5	(0) (1) (2) (3)
6	(0) (1) (2) (3)
7	(0) (1) (2) (3)
8	(0) (1) (2) (3)
9	(0) (1) (2) (3)
10	(0) (1) (2) (3)
11	(0) (1) (2) (3)
12	(0) (1) (2) (3)
13	(0) (1) (2) (3)
14	(0) (1) (2) (3)
15	(0) (1) (2) (3)
16	(0) (1) (2) (3)
17	(0) (1) (2) (3)
18	(0) (1) (2) (3)
19	(0) (1) (2) (3)
20	(0) (1) (2) (3)
21	(0) (1) (2) (3)

ÖLÇEK - 4			
A- Hiçbir Zaman	B- Bazen	C- Çoğu Zaman	D- Her Zaman
1	(A) (B) (C) (D)		
2	(A) (B) (C) (D)		
3	(A) (B) (C) (D)		
4	(A) (B) (C) (D)		
5	(A) (B) (C) (D)		
6	(A) (B) (C) (D)		
7	(A) (B) (C) (D)		
8	(A) (B) (C) (D)		
9	(A) (B) (C) (D)		
10	(A) (B) (C) (D)		
11	(A) (B) (C) (D)		
12	(A) (B) (C) (D)		
13	(A) (B) (C) (D)		
14	(A) (B) (C) (D)		
15	(A) (B) (C) (D)		
16	(A) (B) (C) (D)		
17	(A) (B) (C) (D)		
18	(A) (B) (C) (D)		
19	(A) (B) (C) (D)		
20	(A) (B) (C) (D)		
21	(A) (B) (C) (D)		
22	(A) (B) (C) (D)		
23	(A) (B) (C) (D)		
24	(A) (B) (C) (D)		

1. Cinsiyetiniz? Kız Erkek

2. Sınıfınız? 9 10 11 12

3. Siz dahil kaç kardeşsiniz? 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

4. Siz kaçınıcı çocuğunuz? 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

5. Doğum tarihiniz?

(0)	(1)	(2)	(3)
(4)	(5)	(6)	(7)
(8)	(9)	(0)	(1)
(2)	(3)	(4)	(5)
(6)	(7)	(8)	(9)
(0)	(1)	(2)	(3)
(4)	(5)	(6)	(7)
(8)	(9)	(0)	(1)
(2)	(3)	(4)	(5)
(6)	(7)	(8)	(9)

6. Anne - Baba eğitim durumu

Baba	Anne	
Okur - yazar değil	☐	☐
Okur - yazar (ilkokul mez. Değ)	☐	☐
İlkokul	☐	☐
Ortaokul	☐	☐
Lise	☐	☐
Üniversite	☐	☐
Y.Lisans - Doktora	☐	☐

7. Ailenizi hangi gelir grubuna yakın görüyorsunuz?
Düşük gelir Orta gelir Orta üstü gelir Yüksek gelir

8. Evinizde kaç bilgisayar var? 1 2 3 4 5

9. Sadece sizin kullandığınız bir bilgisayar var mı? Evet Hayır

10. Kendinize ait bilgisayar varsa; ne kadar süredir var? (Yıl)
1 yıldız az 1 2 3 4 5 6 7 8

11. E-mail adresiniz kendi adınızı içeriyor mu? Yoksa takma ad mı kullanıyorsunuz?
Adımı içeriyor Takma ad kullanıyorum

12. İnterneti en çok hangi amaç için kullanıyorsunuz?
Ders Çalışmak / Ödev Hazırlamak Film izlemek / İndirmek Sosyal Ağlar (Facebook, Twitter, Msn gibi)
Eğlence (Oyun oynamak) Alışveriş Yapmak Müzik İndirmek
E-mail alıp göndermek Haber Edinmek Diğer (Yazınız)

13. İnterneti günde ne kadar süreyle kullanıyorsunuz? (Cep'ten internete bağlanma süresi dahil) (Saat)
1 2 3 4 5 6 7 8

14. İnternete bağlanmadan günlük olarak bilgisayar başında ne kadar zaman geçiriyorsunuz? (Saat)
1 2 3 4 5 6 7 8

15. Kendinize ait bir cep telefonunuz var mı? Evet Hayır

16. Kendinize ait cep telefonunuz varsa; ne kadar süredir var? (Yıl)
1 yıldız az 1 2 3 4 5 6 7 8

17. Cep Telefonunuzla günde kaç dakika konuşuyorsunuz?
Yazınız

18. Cep telefonunuz varsa; günde kaç mesaj (sms) alıyorsunuz?
Yazınız

19. Cep telefonunuz varsa; günde kaç mesaj (sms) gönderiyorsunuz?
Yazınız